

**„Kit ismerhetek?”
Osztályközösségek online és offline
kapcsolati hálójának összehasonlítása**

Jelige:

DDF 328

2013. január

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	1
I. 1. Témamegjelölés.....	1
I. 2. Módszertan	4
I. 2. 1. A választott módszer bemutatása és alkalmazása.....	4
I. 2. 2. A módszer korlátai és a kutatás hiányosságai	8
I. 3. A dolgozat felépítése és a kutatás menete	9
I. 4. Szakirodalmi áttekintés	10
I. 4. 1. Online és virtuális, csoport és közösség.....	10
I. 4. 2. Bennszülöttek az iskolában	11
I. 4. 3. A társadalmi tőke és a világháló.....	11
I. 4. 4. A Facebook, mint társadalmi szoftver.....	14
II. Elemzés	15
II. 1. A kérdezettek bemutatása	15
II. 2. Az offline és online kapcsolatok alakulása a vizsgált öt iskolai osztálynál	17
II. 2. 1. Számítások	17
II. 2. 2. Következtetések	27
II. 3. További elemzések a háttérváltozók mentén	29
III. Eredmények felhasználhatósága	30
IV. Összefoglalás	34
V. Bibliográfia	35
VI. Mellékletek	39

I. Bevezetés

„*I share, therefore I am*“¹ – mondja Sheryl Turkle² egyik előadásában, a klasszikus Descartes-i idézet modern köntösbe helyezésével. Véleményünk szerint a mondat nagyon találó. Az internet berobbanásával és a technika folyamatos fejlődésével egyre inkább az online világban történő cselekedeteinkkel adunk életjelet magunkról.

Az információs társadalomban a hagyományos kapcsolatok mellett megjelentek az online "barátok" is, és sok esetben előbb ismerünk meg valakit a virtuális térben fellelhető profilján keresztül, mintsem hogy élőben találkoznánk.

A 21. században az internet már nem számít egy különálló világnak, ahol csak bizonyos csoportok jelennek meg, hanem globálisan, emberek millióit kapcsolja össze naponta, áthidalva a korábban leküzdhetetlennek tartott távolságokat (Wellman, 2003 idézi Nagy, 2005).

A technikai eszközök használata mindennapossá vált, és míg a Szomszédok 301. részében³ Janka néni értetlenül áll a lefagyott számítógép előtt, ma már egyre kevesebb „Janka nénival” találkozhatunk. A különböző számítástechnikai eszközök lehetővé tették a digitális jelenlétet, és emiatt születhetett meg a digitális állampolgárság⁴ fogalma is. Ohler úgy gondolja, hogy a felelősségteljes digitális állampolgárrá válásban kiemelten fontos szerepet kapnak az iskola és a pedagógusok. A szerző úgy véli, ennek alapfeltétele az online és offline világ közötti egyensúly megtalálása, amely csak akkor lehetséges, ha mindkét terepen tudatosan és biztonságosan mozgunk (Ohler, 2010). Ehhez azonban elengedhetetlen a két terep ismerete, az egyezések és különbségek feltárása.

I. 1. Témamegjelölés

Kutatásunk kiindulópontjaként azt a kérdést tettük a vizsgálat tárgyává, hogy az offline és online tér milyen arányban feleltethető meg egymásnak, az offline valóság mekkora mértékben fedi le a digitális terepet. Online tér alatt technikai megközelítésben azt a szférát értjük, amelynek működését az internet biztosítja, offline alatt pedig

¹ „Megosztok, tehát vagyok.”

² Sheryl Turkle: Alone together, TEDx előadás, 2011-02-12 URL: <http://www.youtube.com/watch?v=MtLVCpZiINs> Utolsó letöltés: 2012-02-09

³ 1998-as adás (<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szomsz%C3%A9dok>)

⁴ „...a digitális állampolgárság nem más, mint az online társadalomban való részvétel képessége, a napi szintű, szabályos és hatékony internethasználat.” (Mossberger – Tolbert – McNeal, 2008, idézi Ollé, 2011)

mindazoknak a jelenségeknek és folyamatoknak a közegét, melyek a valóságban zajlanak, és működésükhöz nincsen szükség a világhálóra.

Ahhoz, hogy a vizsgálat során döntést hozzassunk, át kell látnunk, hogy miként értelmezhető a World Wide Web⁵ és a digitális világ. A világhálóra tekinthetünk úgy, mint életünk modernizálódásának egyik legjellegzetesebb eszközére, mely technikai és technológiai egymásra hatások rendszerében működik. Esetleg aposztrofálhatjuk olyan egyedi entitásként, amely kizárólag a fizikai létünk során kialakuló valóság lenyomata, tehát annak specifikált részhalmazaként funkcionál. Ebben az értelmezésben a digitális világ, mint offline folyamatok által teljes mértékben determinált alegység jelenik meg. Azonban nézhetjük úgy is az online szférát, mint egy némiképp különálló dimenziót, egy második, alternatív életteret, amely az offline valóságon túlmutatóan rendelkezik saját struktúrával és normarendszerrel. Ebben az esetben a két szféra nem feleltethető meg egymásnak tökéletesen, a virtuális szféra a fizikai térhez képest tartalmaz valamifajta jelentéstöbbletet. Természetesen ebben a konstrukcióban is megvalósul a két tér közötti kölcsönhatás, továbbá ezzel annak sem mondunk ellent, hogy az internet és a digitális valóság ténylegesen, a fizikai értelemben is definiálható társadalmi viszonyokban gyökerezik, azokkal interakcióba lépve hoz létre változásokat új viselkedési mintákat, amelyek méréséhez szükség van állandóan megújuló kutatási formulák bevezetésére (Wellmann és mtsai, 2002).

Az említettek tekintetében azzal az előfeltevéssel élünk, hogy az online világot nagymértékben meghatározzák a fizikai térben zajló folyamatok, azonban a virtuális platformokon ezen túlmenően megjelenik egy alternatív normavilág, amely az offline szféra normáival kiegészülve együttesen hozza létre azt a közegét, amit online térnek nevezünk.⁶ Értelmezésünk szerint a fizikai, azaz offline térben jelen lévő értékek és normarendszerek hatással vannak a világhálón megvalósuló elvárásokra és mintákra, azonban az online szféra ezeknek csak egy részét integrálja, egyes vetületeit az átvétel után transzformálja, elsősorban zavartalan működésének biztosítása érdekében. Tehát a cyber-világ⁷ egy lecsapódási és megvalósulási tere az offline társadalmi jelenségeknek (Pintér, 2007), azonban, technikai, szervezeti és funkcionális sajátosságai révén, ezen túlmutató, és önmaga is meghatároz sajátos folyamatokat. Ezek a virtualitásból

⁵ Világháló

⁶ Tartalmi, terjedelmi és technikai korlátok miatt nem célunk jelen tanulmány keretein belül megállapítani, hogy a különböző normarendszerek miként és milyen arányban elegyednek az online térben, habár kétségtelen, hogy nem elhanyagolható kérdés.

⁷ Metaforikus tér, ahol elektronikus adatok tárolódnak, valamint online adatforgalom és kommunikáció zajlik <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kibert%C3%A9r>

származó járulékos normák – amelyek nagy része a világháló technikai jellegéből következik – és szabályok teszik különbözővé az offline-tól az online teret⁸ (Wellman, n.a., Ujhelyi, 2012).

A kérdés megválaszolása olyan összetett és átfogó elemzési technikákat és módszereket követel meg, amelyek szükségessé teszik az interdiszciplináris értelmezést, tehát a természettudományi módszerek bevonását a társadalomtudományi kutatásokba (Dessewffy, 2004:8). Az összetettségéből kifolyólag tanulmányunkban csupán a jelenség egy indikátorával foglalkozunk: az egyének közötti online és offline kapcsolatokkal.

Kutatásunk kérdését pontosabban úgy határozhatjuk meg, hogy az offline és online kapcsolati tér milyen arányban feleltethető meg egymásnak, az offline kapcsolatoknak mekkora része létezik online kapcsolatként is, és az online kapcsolatoknak mekkora hányada olyan kapcsolat, amely csak ott létezik. Gyakorlati oldalról megközelítve megvizsgáljuk a virtuális térben megvalósuló, azaz "internetes" kapcsolatokat, és megnézzük, hogy ezeknek hány százaléka olyan kapcsolat, amely offline interakción nem alapuló kapcsolat, tehát csak az online térben realizálódik. Természetesen csak olyan online kapcsolatokat érdemes vizsgálni, amelyeknek van esélyük az offline megvalósulására is, különben fennállhat a kizárólagosság tényezője, mint például abban az esetben, ahol az egyéneket nagy fizikai távolság választja el egymástól, és a kapcsolattartás csak a világháló közvetítésével jöhet létre. Éppen ezért csak zárt közösségeket érdemes vizsgálni, amelyeknek tagjai között lehetőség van a kapcsolat kialakítására, fizikailag és társadalmilag is közel vannak egymáshoz. Ezzel a kritériummal ki tudjuk szűrni az online kapcsolattartásra való kényszerültség hatását. Azoknál a kapcsolatoknál, ahol teljesül a fizikai térre vonatkozó feltétel és mégis csupán online formában jönnek létre, a kapcsolat létezésének okaként arra következtethetünk, hogy az online tér normarendszere sokkal megfelelőbb a kapcsolat számára, mint az offline tér szabályvilága.

Hipotézisünk szerint az online és offline tér nagymértékű hasonlóságot fog mutatni a benne lévő kapcsolatok tekintetében, azonban a kettő között nem lesz teljes megfeleltethetőség, lesznek olyan kapcsolatok, amelyek elsőszámú közege a digitális világ.

⁸ A digitális szféra egyes szám harmadik személyben történő megszemélyesítése ellenére nem gondoljuk úgy, hogy a világháló önmaga cselekvőképes, és teszi meg ezeket a lépéseket. A szabályozások, mindamellett, hogy az interneten működő és/vagy az internetet működtető szervezeteken keresztül felülről történik bizonyos szabályok bevezetése, legtöbb esetben spontán, interakciókon keresztül határozódik meg.

I. 2. Módszertan

I. 2. 1. A választott módszer bemutatása és alkalmazása

Kutatásunk során a közösségben elfoglalt pozíciót a fizikai közösségen belüli és az online térben való megjelenéssel is vizsgáljuk, a két térben külön-külön, illetve összevetve is. A kutatási kérdés megválaszolásához kérdőíves adatfelvételi módszert választottunk.⁹ Ezzel lehetőségünk nyílt apró mikroszintű elemzések mellett a megfigyelt esetekre vonatkozó makroszintű következtetések levonására is. Az adatfelvételi módszerünk elsőszámú indoka, hogy általa lehetővé válik nagyobb elemszámú "minta" lekérdezése, amelyet hozzáférési mintavétellel alakítottunk ki.

A kutatást gimnáziumi osztályok, mint offline közösségek online kapcsolatainak és ezek reprezentációinak vizsgálatán keresztül valósítjuk meg. A kiválasztott csoport abból a szempontból releváns, hogy tagjai a fiatal generációból kerülnek ki, ahol az internet-penetráció értéke magas (Bauer, 2008), de ami ennél is fontosabb, nincsenek meg azok a gátló kulturális tényezők, amelyek egy idősebb korosztálynál még azonosíthatók, és végeredményben csökkentik a digitális beágyazottságot (Fábián, 2002).

Eddig érveltünk amellett, hogy miért hasznos az iskolai osztályok tanulóit vizsgálni a kérdés szempontjából. Felmerülhet a kérdés, hogy miért érdemes ezt a csoportot a fókuszba állítani? A digitális technikák széleskörű használatát elsősorban a fiatal generációknak sikerült a mindennapi tevékenységeik közé leggyorsabban integrálni (Prensky, 2001), így a középiskolás korosztály egy kiemelt életkori csoportnak tekinthető az online kapcsolatok vizsgálata során. Az információs társadalom legújabb kihívásainak az oktatás is igyekszik megfelelni a digitális tananyagok, e-learning¹⁰ nyújtotta lehetőségek és az IKT-eszközök¹¹ segítségével, azonban ezeknek a mérsékelt ütemben történő bevezetése nem elégséges ahhoz, hogy lépést lehessen tartani a diákok gyorsan változó életvitelével. Az első teendő mindenképpen az, hogy a történelmi viszonylatban friss, társadalomtudósok körében is vitatott, új, információs társadalom néven emlegetett rendszer folyamatait és történéseit megértsük. Mindennek speciális része az ifjúság kultúráját nagyban meghatározó World Wide Web, és ezen belül a különböző közösségi portálok.

⁹ A kérdőív a dolgozat végén, a 15. mellékletben található.

¹⁰ Info-kommunikációs technológiák által támogatott tanulási, tanítási forma.

¹¹ Info-kommunikációs technológia.

A digitális bennszülöttként is emlegetett diákok (Prensky, 2001) számára az internet és a számítógép nem újdonságként jelentkezik, hanem a világuk szerves részét képezi. Ennek megfelelően információfeldolgozási stratégiáik, kapcsolattartási módjuk is újfajta mintázatot fog mutatni, mely kihat életük egyéb területeire is.

A hazai fiatalok életében a technika nélkülözhetetlenségét jól mutatják az Ifjúság 2008 (Bauer 2008) kutatás adatai, mely szerint a 15-29 évesek 84%-a használja az internetet, 60% naponta több alkalommal is. Érdekes továbbá kitérni, a kutatás szempontjából is releváns, egyre népszerűbbnek bizonyuló közösségi oldalak megjelenésére is. Az említett kutatás alapján a vizsgáltak 85%-a regisztrált tagja volt valamilyen közösségi oldalnak.¹² A továbbiakban azt nézzük meg közelebbről, hogyan épül fel a kutatáshoz használt kérdőívünk.

A vizsgálat első lépése az egységként definiált iskolai osztály, mint hálózatos rendszer feltérképezése. Ennek leírásához a többszemponútú kapcsolatháló felmérést alkalmaztuk, amely az osztályon belüli kapcsolati elrendeződést hivatott kimutatni, továbbá az elfoglalt pozíciók és szerepek dimenziójában is tájékoztatást nyújt (Mérei, 1996:132-135).

Moreno volt az, aki először foglalkozott a társas alakzatok vizsgálatával, és az egyént, mint a közösség egy tagját helyezte el a kapcsolati térben, illetve az egyén társas térbe való beilleszkedését vizsgálta (Mérei, 1996:44-52). Ehhez dolgozta ki a szociometriai vizsgálatot, mely során a rokonszenvi választásokat és a társas kapcsolatokat térképezte fel. A felmérés során valós helyzetekben kell eldöntenie a kitöltőnek, hogy társai (jelen esetben osztálytársai) közül kikkel lenne szívesen együtt egy adott szituációban. A kérdést úgy kell feltenni, hogy a választás érzelmi vonzódáson alapuljon, ezáltal a rokonszenvi kapcsolatok kerülnek a felszínre. A pozitív érzelmek mellett a negatívakra is helyezhetjük a hangsúlyt, ekkor az érzelmi taszításon, az ellenszenv lesz a fő szervezőerő a választáskor. Ezt, a Moreno által kidolgozott felmérést gondolta tovább Mérei Ferenc, és egy olyan módszert hozott létre, amely nemcsak az egyén pozícióját mutatja, hanem az egész közösségre nézve szolgáltat információt (Mérei, 1996:44-52). A kapott eredmény elemzése után tehát szükséges volt olyan mutatók kidolgozása, melyek a vizsgált közösség jellemzését segítették. Ezek létrehozásához Mérei a Weinberg-féle kérdőívet dolgozta át, melynek az volt az előnye a Moreno-típusú kérdésekhez képest, hogy nem konkrét helyzetekre kellett választ adni,

¹² Az azóta eltelt évek alatt az arány minden bizonnyal nőtt, hiszen a jelenleg legnépszerűbb közösségi portál, a Facebook, az utóbbi néhány évben vált a mindennapjaink részévé.

hanem általánosságban feltett kérdésekre, így a konkrét helyzetre adott spontaneitásból adódó választási tévceselexvés megelőzhetővé vált. Mérei ezek továbbgondolása után alakította ki a többszemponútú szociometria felmérés kérdőívét, melyet mi is alkalmaztuk a kutatás során.¹³

Az osztálytársi kapcsolatok szintjén szükséges az osztályterem falait átlépve, a virtuális térre vonatkozó kérdések megalkotása is, hogy ezzel vizsgálhassuk hipotézisünk igazságtartalmát. Mivel a virtuális térben zajló interakciók megfigyelése technikai korlátokba ütközik, az eredeti szociometria kérdések átformálásával alakítottunk ki kérdőívünkben egy blokkot, amely az osztálytársak online kommunikációján keresztül, az online térben kirajzolódó kapcsolati hálót térképezi fel. A fizikai és virtuális élettér kapcsolathálójának mezői közötti különbségekre pedig az offline és online szociometria egymásra helyezéséből, összehasonlításából tudunk következtetni. Az alábbi kérdések kerültek be a szociometria blokkba:

Szerep	Mérei-féle szociometria	Online szociometria
Barát	Kivel fogsz érettségi után is kapcsolatot tartani?	Kivel szoktál a leggyakrabban chatelni?
	Osztálykiránduláson kivel aludnál szívesen egy szobában?	Kitől szoktad a legtöbb lájkot kapni?
	Kivel töltenél el szívesen egy vasárnapot osztálytársaid közül?	Ha egy Facebook-korlátozás miatt csak néhány ember bejegyzéseit olvashatnád, akit szabadon megválaszthatsz, kik lennének azok az osztálytársaid közül?
Diákvezető	Ki lenne az az osztálytársaid közül, aki a legjobban tudná az osztály érdekeit képviselni egy diákönkormányzatban?	Ki szokta általában az osztályszintű eseményeket megszervezni a Facebookon?
Népszerűség	Ki az az osztálytársaid közül, akinek a viselkedése sokaknak tetszik, akinek a viselkedését sokan követik?	Szerinted ki szokta a legtöbb lájkot kapni osztálytársaid közül?
Bizalom	Ha akadályozva lennél egy fontos ügyed elintézésében, kire bízna, hogy lebonyolítsa helyetted?	Ha egy rendszerhiba miatt nem tudnál belépni a profilodba, kit kérnél meg osztálytársaid közül, hogy lépjen be helyetted a jelszavaddal?
Tehetség és "Facebookozás"	Ki az az osztálytársaid közül, aki egy tehetségkutató versenyen jó esélyekkel indulna?	Ki az az osztálytársaid közül, aki állandóan a Facebook-on lóg?

¹³ Míg a Weinberg kérdőív csak egy szempontot vesz figyelembe, és azt vizsgálja rokonszenvi és ellenszenvi választások alapján, addig Mérei bizonyos szerepekre is rákérdez, úgy mint a diákvezetés, bizalom, tehetség vagy népszerűség (Mérei, 1996:132-135.)

A legutolsó sorban látható kérdések nem feleltethetőek meg egymásnak, az offline térben a lehetőség szerepre kérdeztünk rá, az online térben pedig arra a személyre, aki a legtöbb időt tölti a Facebookon az osztálytársai szerint, ez csupán plusz információt ad az egyes osztályokról. Ezekre a kérdésekre adott válaszok alapján fogjuk megkapni az egyes osztályok kapcsolati hálóját, amin belül lesznek egyoldali, és kölcsönös kapcsolatok. Az előbbi esetben ez azt jelenti, hogy az egyik fél megjelöli a másikat bizonyos kérdésnél vagy kérdéseknél, ugyanakkor a másik fél nem jelöli vissza, így nem alakulhat ki kölcsönös kapcsolat. Kölcsönös kapcsolat esetén mindkét fél megjelöli a másikat ugyanannál a kérdésnél. Ezeknek a kölcsönös kapcsolatoknak a baráti jelöléseknél lesz értelme, azon belül is kialakulhatnak egyszeres (egy kérdésre megjelölték egymást), kétszeres (két baráti kérdésre jelölték meg egymást), vagy háromszoros erősségű kapcsolatok, amikor mindhárom kérdésre megjelölték egymást.

A kérdőív ezen felül tartalmaz a szociometriákhoz kapcsolódó háttér-, valamint szociodemográfiai és internet-felhasználáshoz kapcsolódó változókat, melyek a lekérdezett egyének és az osztályok jellemzésére szolgálnak.

Ami pedig a kutatás lebonyolítását illeti: mint már említettük a lekérdezés iskolai osztályokban zajlott. Ehhez két oktatási intézményt választottunk ki, az egyik egy budapesti, belvárosi középiskola, ahol szakiskolai, szakközépiskolai, és gimnáziumi osztályok is vannak. A másik oktatási intézmény egy Budapesthez közeli településen található, amely átlagosnál magasabb státusú. Az intézmény négy-, öt- és hatévfolyamos gimnáziumi osztályokat indít.

Az említett iskolákból öt osztályt kérdeztünk le, előbbi intézményből kettőt, utóbbiból hármat. Az osztályok életkor szerint differenciáltak: egy nyolcadik, egy tizedik, kettő tizenegyedik, és egy tizenkettedik évfolyamú osztály került be az elemzésbe. Ebből adódóan az alanyok életkora tizenhárom és huszonegy év közé esett. Képzési forma szerint homogén a lekérdezettek csoportja, mert mindegyik elemzésbe bevont osztály gimnáziumi.

A kérdőívek kitöltése körülbelül 35-40 percet vett igénybe. Az öt osztályból összesen 166 alanyt kérdeztünk meg. Az adatfelvétel márciustól szeptemberig zajlott, egy osztály tagjai a kérdőívet azonos időpontban töltötték ki.

A vizsgálat az esettanulmány bizonyos jellegzetességeit hordozza magában, hiszen konkrét eseteken keresztül teszteljük hipotézisünket. Ebből következően nem is törekedtünk a reprezentativitás kritériumának betartására, hiszen a cél nem a jellemző

struktúrák pontos feltárása, hanem a felszínes megismerése egy kisebb választott populáción keresztül.

A virtuális kapcsolatok, azaz az online szociometria vizsgálatának terepeként a Facebook nevű közösségi portált választottuk. Ez azt jelenti, hogy a kérdőívben feltett online szociometria kérdések erre a portálra korlátozódnak. Előzetes felméréseink és statisztikai adatok alapján¹⁴ ez a portál tölti be az elsőszámú online kapcsolattartási közeget. Eredményeink ezt bizonyítják, mivel a lekérdezettek között csupán kettő olyan személy volt, aki nem használta a közösségi oldalt, és minimális volt azoknak a száma is, akik elmondásuk szerint nem ezt a honlapot használják elsősorban az osztálytársaikkal való kapcsolattartás céljából.¹⁵

I. 2. 2. A módszer korlátai és a kutatás hiányosságai

Az online szociometria alkalmazásának újdonsága miatt az adott blokkban feltett kérdések kevésbé kiforrottak, érvényességük a kérdőív többi részéhez képest csekélyebb lehet.

A legtöbb bizonytalanság az online szociometriai kérdésekkel kapcsolatban merülhet fel. A három feltett kérdést technikai jellegéből adódóan nem lehet a szokásos Mérei-féle baráti kapcsolatok indikálására használni, ezek csak az online térben kimutatható interakciókat és kapcsolatokat mutatják (a Facebook-on a "Like" funkciót is egy egyoldali kommunikációs jelzésnek tekinthetjük)¹⁶. Hogy mégis miért lehet ezeket az offline baráti kérdésekkel megfeleltetni? Az online kérdések a baráti kapcsolatok online fenntartásához szükséges technikákra kérdeznak rá, és mivel az online térben történő kapcsolattartás már egyfajta szűrőként „kapcsolati szűrőként” hat, ezért elég csak a megvalósult kapcsolatokra rákérdezni, és nincs szükség szituatív érzelmi kérdések feltételére. Éppen az előbbi okból kifolyólag érdekesek azok a kapcsolatok és interakciók, amelyek csak az online térben léteznek, mert ezek nem az offline szférából szivárognak át, hanem a digitális platform hívja életre.

Továbbá problémát okozhat a vizsgálati terep leszűkítése. A rendelkezésünkre álló erőforrások szűkössége miatt csupán egyetlen online szoftver, a Facebook vizsgálatát végeztük el. Nem gondoljuk, hogy ez az egy szegmens tökéletesen megvilágítja az egész digitális világ jellegzetességeit az emberek közötti kapcsolatok

¹⁴ <http://www.socialbakers.com>

¹⁵ A „Facebook mint társadalmi szoftver” című fejezetben kifejtjük további érveinket, amelyek a portál vizsgálata mellett szólnak.

¹⁶ Lásd az első számú melléklet 1. f. kérdését.

szempontjából, azonban véleményünk szerint a Facebook népszerűsége és a fiatalok magas aránya a regisztráltak között alkalmassá teszi a középiskolások online interakcióinak vizsgálatára.

I. 3. A dolgozat felépítése és a kutatás menete

A továbbiakban a fogalmi kereteket értelmező és a kutatáshoz kapcsolódó szakirodalmak rövid áttekintése után bemutatjuk elemzéseinket és következtetéseinket.

Először a kutatásba bevont résztvevőkről közlünk néhány alapvető demográfiai adatot, és digitalizáltság, valamint internet-felhasználás szempontjából is jellemezzük őket, továbbá néhány háttérváltozó közötti kapcsolatot mutatunk be, hogy az iskolai osztályok és a tagjaik kutatás szempontjából releváns tulajdonságairól képet kapjunk. Ezt követően az elemzés fő részeként megismertetjük az olvasót azokkal a számításokkal, melyek segítségével választ kaphatunk a feltett kutatási kérdéseinkre, valamint reflektálunk az eredményekre, az eltérésekre pedig igyekszünk magyarázatot találni. Az elemzés befejező részeként, árnyalni kívánjuk a kapott képet az online és offline kapcsolatok száma alapján létrehozott csoportok (a két szociometriából származó információk és adatok alapján csoportokat hozunk létre) és a kérdőív bizonyos háttérváltozóinak összevetése mentén. Ezzel két célunk van: egyrészt a létrehozott csoportok offline és online jellemvonásainak meghatározása, másrészt azoknak a torzításoknak a kiszűrése, amelyekre csupán a szociometriai elemzésből nem tudtunk következtetni. Ilyen háttérváltozó az iskolai értékekhez fűződő viszony, az osztálytársi kapcsolatok fontossága vagy éppen az osztályklíma egyéni érzékelése. Ezek a változók nagyban befolyásolhatják az egyén szociometriai helyzetét az osztályon belül.

Az online szociometria esetén is szükség van a kapcsolati háló elemzésekor csupán implicit módon megjelenő torzítások kimutatására. Az internethez való hozzáférést és az internetezési attitűdöt mérő változók mellett háttérváltozóként bevontuk a kutatásba a világháló használatának mértékét az osztálytársi kapcsolatok ápolása terén, illetve a Web-felhasználási szokások mérésére szolgáló kérdéseket, ugyanis ezek a változók befolyásolhatják az egyén online kapcsolati térben való elhelyezkedését, és pusztán a szociometriai elemzésen keresztül nem kimutathatók.

I. 4. Szakirodalmi áttekintés

I. 4. 1. Online és virtuális, csoport és közösség

Az online közösségek vizsgálatának kezdete 1985-re nyúlik vissza, ahol a virtuális közösségeket úgy fogalmazták meg, mint a személyes kapcsolatok cyber-térben kialakuló hálóját (Rheingold, 1993, idézi Ujhelyi, 2012:23). Ennek kapcsán két fogalom párt is célszerű tisztázni, hiszen gyakran keveredik az online és virtuális jelző, illetve a közösség és csoport elnevezés.

A „virtuális“ melléknév inkább vonatkozik a valós életben létező párhuzamként az olyan jelenségekre, melyek a digitális térben csupán „lenyomatként“ jelennek meg. Ezzel szemben az online (vagy digitális) kifejezés az offline, azaz ellentétként értelmezhető, tehát nem egy, a fizikai térben megjelenő eset látszólagos leképeződése, hanem attól függetlenül létrejövő esetet takar (Ujhelyi, 2012:23-24) Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lehetne párhuzamot vonni online és offline között, ahogy azt már a dolgozat korábbi fejezetében is említettük, mivel az online tér többféleképpen is értelmezhető.

A közösség és csoport elnevezések közötti különbség is magyarázatra szorul. A közösség együttműködést és kölcsönösséget feltételez tagjairól, ahol a közösséghez való tartozás alapja a beleszületés, illetve véletlen vagy tudatos választás (Szécsényi, 2009). A közösséghez való tartozás emberi szükséglet, közös célok vagy feladatok elvégzése érdekében működnek együtt a tagok (Báthory-Falus, 1994, idézi Szécsényi, 2009). A csoport elnevezésre számos definíció született, melyek közül Ujhelyi (2012) az alábbiakat emeli ki: személyes kapcsolatban álló tagok (Hogg, Moreland, 1993), akik függenek egymástól (Cartwright, Zander, 1968), közös norma és értékrendszert alakítanak ki (Sherif és Sherif 1953), és a célok elérésében közösen cselekszenek (Deutsch, 1949). Ezen felül a csoport általában szűkebb, kevesebb tagot számol, mint a közösség, és közvetlen interakciók jönnek létre a csoporttagok között (Szécsényi, 2009).

Esetünkben osztályközösségeket vizsgálunk, melyek az online térben ugyanazokat a tagokat jelenti, ezért a kritérium, amely a csoportot a közösség elnevezésénél többnek mutatja, ez esetben teljesül, hiszen az iskolai osztályon belül közvetlen interakciók alakulnak ki, és mindenki személyes kapcsolatban van a másikkal. E miatt a két fogalmat jelen tanulmányban azonos jelentésűként kezeljük.

I. 4. 2. Bennszülöttek az iskolában

A társas kapcsolatok kiépítésének kiemelten fontos terepe az iskola, ahol megfelelő szakértői támogatás mellett, formális csoportokként létrejövő osztályközösségekből valódi közösségek válhatnak. Az osztályok közösségként való értelmezése során érzékeljük, hogy az iskolai osztály magában hordozza a sokrétű kapcsolatok kidolgozásának lehetőségét, illetve az életkor mentén homogén csoportok miatt erős közösségformáló hatás lép fel (Gergencsik, 1987). A formális csoportok azonban nem válnak törvényszerűen közösséggé, ehhez konkrét lépések megtétele szükséges.

A közösséggé válás egyik lehetséges megvalósulása a közös programokon való részvétel, úgy, mint az iskolai rendezvények vagy az osztálykirándulás. Mivel a fiatalok a digitális világban is ugyanúgy megjelennek, szükség lehet a szocializációs színtér bővítésére (Szekszárdi, 2011), és az osztály online reprezentálására is, hiszen a diákok szempontjából a digitális világ számtalan programlehetőséget rejt. Erre lehet egy példa a vizsgált közösségi portálon szerkeszthető csoport létrehozása, amely az osztályszintű események, a közös élmények online térben történő megosztására is lehetőséget ad.

Az oktatás és technológia kapcsolatáról Észak-Amerikában már a 80-as évek végétől kezdve beszélnek, majd 1998-ban kidolgozásra került az ISTE¹⁷ standard, mely azóta is folyamatosan bővül. Az ISTE alapelvei szerint többféle közösségről beszélhetünk, és a lokális, valamint a globális mellett a digitális közösséget is megemlíti. Ohler szerint ahhoz, hogy egy osztályközösség jól működjön, mindhárom területen meg kell jelennie, hiszen a digitális bennszülöttek számára a digitális közösség épp olyan fontos (ha nem fontosabb), mint a lokális vagy a globális (Ohler, 2010). Amikor tehát egy iskolai osztályról szeretnénk megállapításokat tenni, ismernünk kell a közösség online vetületét is, hiszen e nélkül nem kaphatunk teljes képet az adott csoportról.

I. 4. 3. A társadalmi tőke és a világháló

A társadalmi hálózatok vizsgálata újszerű iránynak mondható a szociológia tudományágán belül (Szántó-Tóth, 1993). Az első hálózatkutatás 1940-ben zajlott le, ahol a strukturalista-funkcionalista megközelítést finomítva, egy antropológiai vizsgálat keretein belül a ténylegesen létező társadalmi viszonyok komplex hálózatát tárták fel

¹⁷ International Society for Technology in Education, <http://www.iste.org>

(Radcliff-Brown, 1940). C. Homans (1984) a hálózatkutatást a szociológia négy legígéretesebb iránya közé sorolta.

A számítógépes hálózatokat kapcsolathálózatoknak is tekinthetjük, melyek kommunikációjának vizsgálatával az online emberi viszonyok feltérképezése is lehetségessé válik (Wellman, 1997). Az online közösségek tehát vizsgálhatóak a korábban kidolgozott hálózatkutatói eszköztár segítségével, és ugyanúgy beszélhetünk erős, valamint gyenge kapcsolatokról, mint a valódi, offline közösségek esetében. Wellman azt is állítja, hogy az információs technológiát a mindennapok részeként érdemes megközelíteni (Wellman, 1996). Egy korábbi kutatás eredményeként kiderült, hogy a putnami definícióként értelmezett társadalmi tőke¹⁸ az internet használatával megerősödhet, ugyanakkor a fennálló hatásmechanizmusok nem kerültek azonosításra (Wellman és mtsai, 2002).

Egyes szakirodalmak alapján az internet alkalmas lehet új közösségi formák létrehozására, melyek kialakulása során már nem a társadalmi-demográfiai meghatározottságok lesznek a döntőek.¹⁹ hanem az egyéni választások, mivel megszűnik a helyhez kötöttség korlátja (Nagy, 2005). Ugyanezt fogalmazza meg a Csepeli-Prazsák szerzőpáros, akik szerint az internet legfőbb újdonsága, hogy a világ fizikailag távoli pontjait képes összekötni, és egy korábban elképzelhetetlennek tartott kommunikációs valóságot létrehozni. Ennek eredményeként az internet-felhasználó újragondolja élete minden kérdését – beleértve saját identitását, kapcsolattartási szokásait (Csepeli-Prazsák, 2010).

Mivel a technika fejlődése újabb és újabb lehetőségeket nyit az online közösségi életben való részvételre, a folyamatos újítások miatt pedig az eddigi kutatások alapján nem született egységes konklúzió arra vonatkozóan, hogy az internet az emberi kapcsolatok szétbomlását vagy erősödését eredményezi (Nagy, 2005).

Nie és Erbing úgy vélik, hogy míg a televízió elterjedésekor nem következett be szükségszerűen a közösségtől való elszigetelődés, addig az internethasználat individuális tevékenység, mely nagyobb odafigyelést, elmélyedést igényel, e miatt nagyobb mértékben csökkenti a közösségi részvételt, egyúttal az egyén elszigeteltségét idézi elő (Nie-Erbing, 2000). A kutatópáros szerint az internethasználók köre folyamatosan bővül, az egymást követő születési kohorszokkal lassan mindenkből

¹⁸ Putnam 1993, idézi Orbán - Szántó 2005

¹⁹ A társadalmi-demográfiai tényezők befolyásának gyengülésére már az internet elterjedése előtt megállapításra került (lásd Beck, 1983).

felhasználó válik. Nie szerint ez a folyamat komoly változásokat fog eredményezni a közösségek alakulásában. Ezzel szemben Norris, a Putnam-tól ismert összekötő és áthidaló jellegű társadalmi tőkét és az online közösségek kapcsolatát vizsgáló kutatásában kirajzolódott, hogy az aktív felhasználók úgy érzik, az internet nyújtotta kommunikációs lehetőségeket kihasználva az eltérő nézeteket vallók megismerésével, kiterjedtebb baráti kört tudnak magukénak, valamint a közösségi rendszerek használata, a már meglévő kapcsolataikat is elmélyíti (Norris, 2004).

Sherry Turkle korábban már idézett előadásában arról beszél, hogy azok az események, amelyek az online közösségekben megosztásra kerülnek, a legtöbb esetben nélkülözik a mély jelentéstartalmat, így az online kapcsolatok a felszínes interakciókra épülnek, melyekből valódi, erős kötések nem tudnak kialakulni (Turkle, 2011).

Mint már említettük nincsen a szakemberek között egyetértés abban, hogy miként értelmezik az internet szerepét a kapcsolati tőke formálásában. A pozitív kapcsolat álláspontján van Molnár Szilárd (2005), aki a társadalmi, kapcsolati tőke újraélesztésének, kiszélesítésének lehetőségét véli felfedezni az elektronikus hálózatokban. A már vázolt Putnam-féle társadalmi tőke-kategorizációt (kötés-, híd jelleg) használja értelmezési keretként az internet-felhasználók kapcsolati hálójának vizsgálatához, majd az internet társadalmi tőkére gyakorolt hatásait elemzi. Arra a megállapításra jut, hogy az online társadalmi közösségek hasonló strukturális jegyekkel rendelkeznek, mint a valóságos, fizikai életben felépülő közösségek: viszonylag homogén összetételűek, és tagjai azonos kulturális, normatív elemekkel rendelkeznek (kulturális tömbösödés). Az online társadalmak és információ-kommunikációs technika eme formája azonban túlmutat a fizikai közösségek kapcsolatrendszeri sajátosságain, és a kapcsolati hálót kiteríti az eltérő gazdasági, földrajzi, kulturális háttérrel rendelkező emberek között is. Tehát az internet hozzájárul a társadalmi kapcsolatok kiszélesítéséhez és mélyítéséhez.

A fent bemutatott kutatások és elméletek alapján elmondhatjuk, hogy az online világ egy folyamatosan változó közeg, amely hatással van fizikai létezésünkre. Ebből a dinamikusságból adódóan aktualitása állandó, az offline világra való hatása miatt nem csak a technikatudományok, hanem a társadalomtudományok számára is kutatási terepet biztosít.

I. 4. 4. A Facebook, mint társadalmi szoftver

A társadalmi szoftver fogalma a 90-es években született meg, azokat a szoftvereket értjük ez alatt, amelyek a közösségformálásra, társadalmi interakciókra, kifejezésre és kollaboratív viselkedésre adnak lehetőséget (Molnár, 2005). A közösségi portálok ezen szoftverek egyik altípusát jelentik. Az internet elterjedésével párhuzamosan fejlődtek a felhasználók aktivitására építve, és már a 90-es évek közepétől találkozhattunk ilyen típusú oldalakkal (Ferenczi, 2009:57). Az internet-penetráció növekedése, illetve a szabadidő-felhasználási szokások megváltozása, jelentette a fordulópontot a közösségi oldalak életében, a kétezres években világszerte váltak egyre népszerűbbé. Magyarországon az IWIW, vagy a nemzetközi MySpace oldalak, már nem csak a kapcsolatok fenntartását szolgálták, hanem szórakozási- és marketingtevékenységeket is kínáltak. (Ferenczi, 2009:60)

Míg korábban az osztálytermi munkát a padsorok között továbbadott levelezések zavarták meg, mára a hagyományos papír-ceruza helyett az okostelefonok segítségével is használható Facebook hódít a fiatalok körében. Egy olyan portálról van szó, ami a fiatalok igen nagy hányadát aktivizálja az internetes téren belül. A 2004-es évben alakult a Facebook nevű közösségi portál, majd 2006 szeptemberében a nyilvánosság előtt is megnyitották az oldalt (Bodoky – Urbán, 2012:122). A 2009-es évektől folyamatosan terjeszkedik, és 2010 óta Magyarország elsőszámú online közösségi portáljává vált. A Facebook mindvégig a kommunikációt helyezte a középpontba, így lehetőséget nyújtott a személyes-, csoport- és tömegkommunikáció egyesítésére egyetlen felületen (Bodoky – Urbán, 2011:123). A portál azon felül, hogy lehetőséget nyújt ismerősök megkeresésére, illetve új ismertségek kialakítására, az online kommunikációt is nagymértékben megkönnyíti a kommentelési lehetőségekkel, illetve a chat funkcióval. E miatt alkalmasnak tartjuk az iskolai osztályok online kapcsolati hálójának a vizsgálatára, hiszen biztosítja a sokszínű kommunikáció lehetőségét.

Napjaink magasan legnépszerűbb és legdinamikusabb ütemben fejlődő online közösségi tere, úgynevezett Social Networking Site-ja a Facebook (jelenleg Magyarországon 4.221.580 regisztrált tagja van,²⁰ amely a hazai lakosság közel felét jelenti, a felhasználók elsősorban a 30 év alatti korosztályból kerülnek ki), ez a tény pedig legitim alapot nyújt, ahhoz, hogy a vizsgáldások színterének ezt a honlapot tegyük meg.

²⁰ 2012-11-01-es adat, a www.socialbakers.com oldal statisztikái alapján.

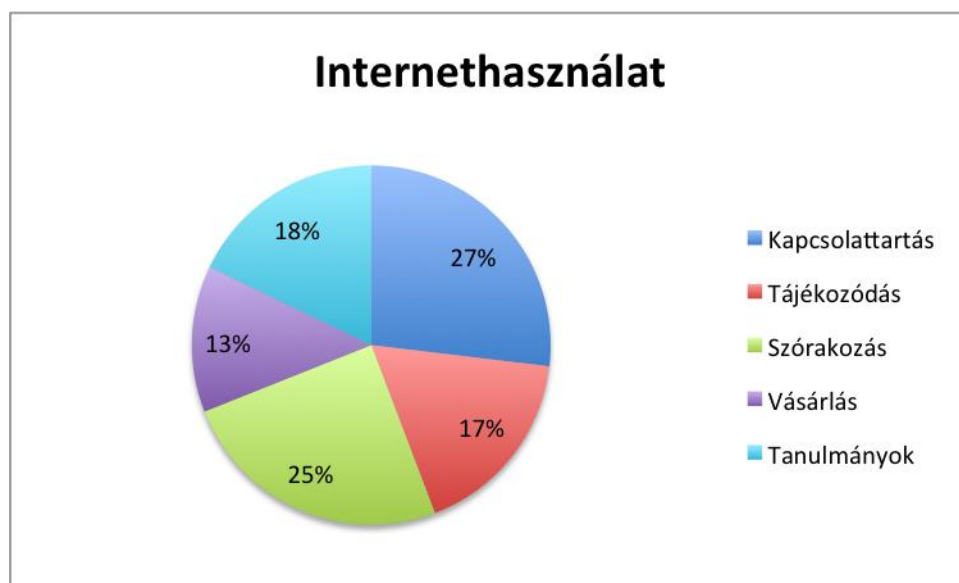
II. Elemzés

II. 1. A kérdezettek bemutatása

Kutatásunk során – mint már említettük – öt gimnáziumi osztály esetében került felvételre a kérdőív, amely 166 főt jelent, közülük 164-en rendelkeztek Facebook-profillal. Korukat tekintve 13 és 21 év közöttiek, fiúk és lányok közel azonos arányban (51% és 49%) szerepelnek a mintában.

A kutatási kérdésünk megválaszolása előtt néhány, a vizsgálati populációt jellemző eredményt mutatunk be, hogy lássuk, kik is a kutatás résztvevői.

A válaszok alapján megtudtuk, hogy szinte minden megkérdezett diák (98,8%) naponta több alkalommal is az internetezik, és az ott eltöltött időből átlagosan 2,2 órát a Facebook-on tölt (1. melléklet). A legtöbben otthonról kapcsolódnak a világhálóra, mindössze négy fő volt, aki számára az iskola által biztosított internet-használati lehetőség volt a leggyakrabban használt. A válaszadók többségének (152 diák) van otthoni internet-hozzáférése, vagy mobilinternet-előfizetése, leginkább kapcsolattartásra és szórakozásra használják az internetet, de a tanulmányokhoz kapcsolódó tevékenységek végzése, illetve a tájékozódás vagy információszerzés is gyakran számít. Vásárlásra használják a legkevésbé az internetet.

1. ábra Mire használod az internetet?

Az internetes kapcsolattartásra vonatkozó kérdések az osztálytársakkal való kommunikációra irányultak. Az online közösségi portálok közül a Facebook a legnépszerűbb, mindössze 7 fő volt a 166-ból, aki nem ezt a közösségi portált használja elsősorban az osztálytársaival való online kapcsolattartásra. Ezt követi a Google+ 8,5%-

kal, majd az Iwiw, amit a kérdezettek 7,3%-a használ. A diákok 67%-a használ egyéb messenger programokat²¹, arra hogy osztálytársaival az iskolán kívül is beszélni tudjon.

A Facebook-használat jellemzői közül érdemes kiemelni az átlagos ismerősszámot, ami 405 (1. melléklet), az ismerősszám szórása azonban igen magas. A legkevesebb ismerőssel rendelkezőnek mindössze 28 "barátja" van, míg a legmagasabb ismerősszám 1150 fő. Egy 2011. májusi tanulmány (Ugander–Karrer–Backstrom–Marlow, 2011) szerint egy átlagos felhasználó 190 ismerőssel rendelkezik, a 405 ennek több mint a dupláját jelenti.

Vizsgáltuk az ismerősszám, valamint az introvertáltság és extrovertáltság²² összefüggését, mely az átlagok kiszámításának statisztikájához tartozó F-próba alapján szignifikánsnak bizonyult ($p = 0,000$). Az összefüggést 0,277-es eta-val jellemezhetjük, tehát az introvertáltság-extrovertáltság 7,7%-ot magyaráz az ismerősszám változó (Eta square = 0,077). Elmondhatjuk tehát, hogy a kérdezett diákok közül minél inkább extrovertált valaki, annál több ismerőse lesz átlagosan a vizsgált közösségi portálon (2. melléklet). A Facebook-on eltöltött idő további 14,6 %-ot ($p = 0,000$; Adjusted R square = 0,146) magyaráz az ismerősök száma változó varianciájából (3. melléklet). A megosztási szokásukat tekintve a diákok az 1-től 10-ig terjedő skálán (ahol az 1-es jelentette az aktív Facebook-ozót, a 10-es a passzívat) magukat átlagosan 6,9-es pontszámra helyezték.

A gimnazisták megosztási szokásait és az extrovertált-introvertált skálát összevetve az látszik, hogy az introvertáltak megosztási pontszáma magasabb, mint az extrovertáltaké (4. melléklet). Ennek egyik oka lehet, hogy az extrovertált típusok az azonnali visszajelzéseket részesítik előnyben, így az online tér számukra a késleltetett kommunikáció miatt kevésbé lesz vonzó, így kevesebb kommunikációt kezdeményeznek az online térben²³.

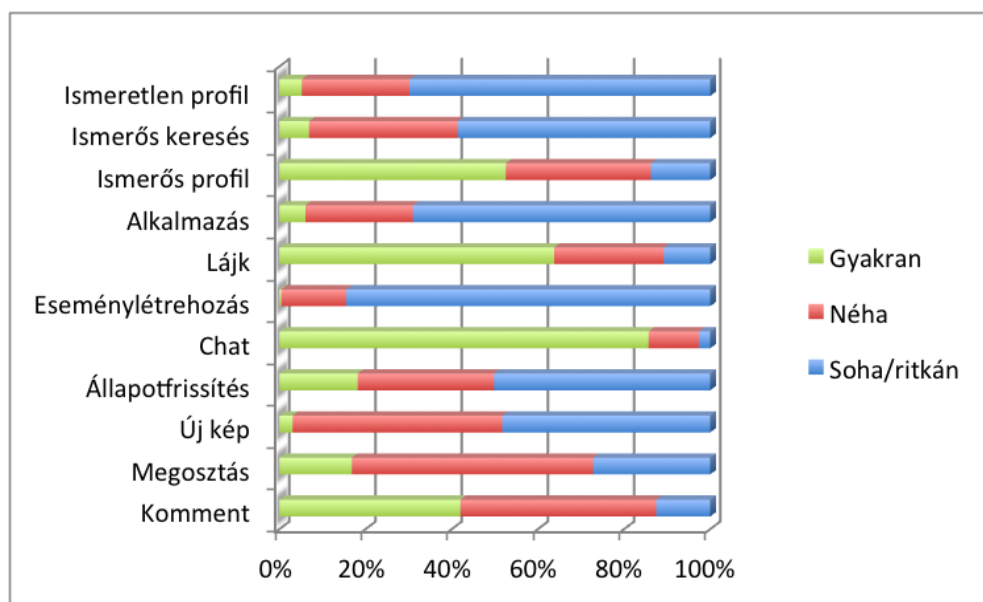
A Facebook-on végezhető tevékenységek közül a válaszadók között kiemelkedik a chat funkció használata, az üzenetek írása. Ezt követi a "lájkolás", majd az ismerősök profiljának nézegetése, és csak ezután jön a kommentelés. A képfeltöltés, állapotfrissítés, megosztás és ismerősök keresése a ritkábban végzett tevékenységek

²¹ Azonnali üzenetküldő program.

²² 15. melléklet, 5d kérdésből kialakított összevont változó.

²³ "...az introvertált emberek jártasabbak a virtuális környezet megalkotásában, mert képesek önmagukban feldolgozni az információt, és kevésbé „társaságfüggők”. Kényelmesebb egy introvertált számára, hogy időt szánjon a kapott információval való gondolkodásra, mielőtt válaszolna rá. Az extrovertáltak számára nehezebb ilyen módon interakcióba lépni, mivel másra van szükségük: ők a szóbeli feldolgozást és mások társaságát érzik kényelmesnek.” (Hain- Hutter- Kugler, 2005)

közé tartozik, a különböző alkalmazások használata, események létrehozása, illetve ismeretlen profiljának böngészése csupán néhányukat foglalkoztat.

2. ábra Milyen gyakran szoktál...?

A kérdezettek Facebook-ról alkotott véleményéről a kérdésekre adott válaszaik alapján elmondhatjuk, hogy 41%-uk pozitívan ítéli meg, 59% se nem pozitív, se nem negatív attitűdöt mutat a portállal kapcsolatban. Olyan személy nem volt, aki negatívan ítélte volna meg. Továbbá megállapítható, hogy a korábban már említett aktivitás-passzivitás tekintetében aktívabb felhasználóknak az összevont attitűdskála alapján inkább pozitív kép él a fejükben a Facebook-ról (5. melléklet).

Végezetül az osztályklímára, és az osztályon belüli viszonyokra térünk ki. Az internetes kommunikáció több mint felét (59%-át) az osztálytársakkal való kapcsolattartás tölti ki, mind az öt osztály rendelkezik saját osztálycsoporttal a Facebook-on, és a többségnek (96 fő) az ismerősei között szerepel az osztályfőnök is.

Az osztályléggör és az osztályközösség a válaszadók 60,8%-a szerint jó (6. melléklet), összesen négy fő titulálta kifejezetten rossznak. Az osztályon belüli kapcsolatokra a következő fejezetben térünk ki részletesen.

II. 2. Az offline és online kapcsolatok alakulása a vizsgált öt iskolai osztálynál

II. 2. 1. Számítások

Témánk egyik kardinális kérdése, hogy miként alakulnak az online platformon az osztály tagjainak kapcsolatai. Választ úgy fogunk kapni, hogy az offline kapcsolati teret

viszonyítási pontként használva összevetjük az online kapcsolathálóval. Végül soron azt kell eldöntenünk, hogy az offline és az online kapcsolatoknak hány százaléka olyan kapcsolat, amely mind online, mind offline megvalósul, és hány százaléka olyan kapcsolat, amely csak az online térben. Hipotézisünket szem előtt tartva, miszerint az online tér rendelkezik egy offline-ból eredeztethető, de attól eltérő normavilággal, azt várjuk, hogy ez a kapcsolatok rendszerére is kihat. Létre fognak jönni az osztályon belül olyan kapcsolatok, amelyek csak az online szférában léteznek. Ennek oka, hogy vannak olyan kapcsolatok, amelyek a fizikai valóság által kiszabott keretek között nem képesek megvalósulni, azonban az online tér által biztosított keretek között már igen. Azt is állítjuk, - mint arra Molnár Szilárd tanulmányában is utalt (Molnár, 2005) - hogy a digitális technológiák képesek kiszélesíteni a normál kapcsolati terünket, és életre hívnak olyan kötődéseket, amelyek offline nem valósulnak, vagy valósulhatnak meg. Mindez persze esetünkben nem kimerítő válasz arra nézve, hogy lehetnek olyan kapcsolatok, amelyek csak az online térben manifesztálódnak. Egy osztályközösség - amely zárt fizikai térben létezik, tagjai életkorilag nagyon közel vannak egymáshoz, és általában a társadalmi távolság mértéke is alacsonyabb,²⁴ mint egy spontán vagy véletlennek köszönhetően szerveződő csoport esetén, valamint az osztályon belüli kohézió felülről a tanárok és az iskola vezetősége által is biztosítva van iskolai programokon keresztül - számára minden feltétel adott, hogy tagjai között offline kapcsolatok létrejöjjenek. Ha egy kapcsolat csak digitális úton létezik, annak egyéb okai is vannak, legfőképpen az, hogy az online szabályok sokkal inkább megfelelőek az adott kapcsolat létrejöttéhez és fennmaradásához.²⁵

A válaszhoz az offline szociometriában és az online szociometriában is feltett három baráti kapcsolatra világító kérdésekre adott válaszokat kell egymáshoz viszonyítanunk. Az online szociometria kérdései sokkal inkább technikai jellegűek, és nélkülözik az érzelmi alapú válaszadás lehetőségét.

Első körben tehát vizsgáljuk meg az ezekre a kérdésekre leadott jelöléseket. Ezt az 1. számú táblázat foglalja össze. Az első meglehetősen érdekes eredmény az, hogy az offline jelölések száma minden esetben meghaladja az online jelölések számát. Ha viszont elkezdünk racionális magyarázatok után kutatni, egyre kevésbé válik meglepővé a helyzet. A legnyilvánvalóbb válasz a kérdésmegfogalmazások szemügyre vétele után

²⁴ Ez a Magyarországra jellemző szelektív iskolarendszer egyik következménye (Réthy, Vámos, 2006).

²⁵ Természetesen nem lehet kizárni a technikai okok jelentőségét sem, mint például egy kapcsolat online fenntartásának offline-hoz képest csekélyebb költsége. Ezek a technikai értelmezések azonban ugyanúgy részei az online normavilágnak, így okozhatják a két szféra életének különbözőségét.

tárul elénk. Az online kérdések sokkal inkább jelenthetik azt, hogy egyetlen személy megjelölésével lehet válaszolni. Ugyan mind a kérdőívben, mind a lekérdezés során felhívtuk a válaszadók figyelmét, hogy a feltett szociometria kérdésekhez bármennyi nevet írhatnak, és ezt többé-kevésbé meg is valósították, de a kérdés megfogalmazása még is, csekély mértékben, de befolyásolhatta őket a válaszadásban. Ezt a torzító tényezőt sajnos az elemzés során nem tudjuk kiszűrni, így meg kell elégednünk azzal, hogy ezt figyelembe véve folytatjuk az összehasonlítást.

A másik ok az online tér offline, materiális térhez viszonyított szűkebb volta. Ez alatt azt értjük, hogy míg az osztályterem falain belül mindenki számára adott a lehetőség kapcsolatok kiépítésére, addig online nem biztos. Ennek oka lehet az internetezésre alkalmas digitális eszközöktől való megfosztottság²⁶ vagy az internethez fűződő negatív attitűdből származó elutasítás ezekkel az eszközökkel szemben, ami lényegileg a kevesebb internetezéshez vezethet. Esetünkben úgy fogalmazhatjuk meg ezt, hogy akit offline lehetséges barátnak jelölni, előfordulhat, hogy online nem, mivel meg sem jelenik az online térben. Ezt úgy tudjuk tesztelni, hogy megvizsgáljuk azokat, akik sok baráti kapcsolattal rendelkeznek offline, viszont online nagyon kevésel vagy akár nullával. Kérdéses, hogy nekik szignifikánsan kevesebb internetkapcsolattal ellátott eszközük van, és/vagy negatívabb az internethez fűződő viszonyuk, és/vagy egyszerűen csak jóval kevesebb időt töltenek el az online világban, mint azok, akik online és offline is nagyjából ugyanolyan sok baráti kapcsolattal rendelkeznek. Erre az elemzés harmadik szakaszában a kapcsolatok száma által kialakított csoportok és háttérváltozók összevetése során kapunk választ.

A harmadik ok az lehet, hogy az online kapcsolatainkat vélhetően sokkal kevésbé tudatosan észleljük, valamint az ott zajló életünket kevésbé tartjuk tudatosan számon, mint a valós térben zajló interakcióinkat, ezért kevésbé könnyen lehet az online szociometriában feltett kérdésekre pontos választ adni.

Az 1. táblázat utolsó oszlopára nézve láthatjuk az offline és online jelölések számának hányadosa és az offline és online kölcsönös kapcsolatok számának hányadosa közötti értéket, ami megmutatja a megvalósuló kölcsönös kapcsolatok aránya közötti különbséget a két szférában. A két hányados közötti eltérések átlaga 0,82. Ettől három osztály tér el: a 11. b osztályhoz tartozó érték 0,16, ami azt jelenti, hogy offline és online jelölések aránya nagyjából megegyezik az offline és online kölcsönös

²⁶ Ez a tényező kutatásunk során nem játszik igazán szerepet, mert az osztályok tanulói közül mindössze 7 olyan volt, aki nem rendelkezik otthoni interneteléréssel.

kapcsolatok hányadosával, azaz a jelölésekből ugyanolyan arányban teljesülnek a két téren kölcsönös baráti kapcsolatok. Levonhatjuk a következtetést, hogy ez az osztály a kölcsönös kapcsolatok arányát illetően nagyon hasonló az online és offline térben. Két osztály értéke kiugró: a 12. b (1,04) és a 10. b (1,4). Az érték különösen a 10. b esetén nagy, náluk az online jelölésekből megvalósuló kölcsönös kapcsolatok száma jóval kisebb, mint az offline jelölésekből az offline kölcsönös kapcsolatok megvalósulása. A magas arányok jelenthetnek osztályi sajátosságot, miszerint a kölcsönös kapcsolatok aránya az online térben jóval kisebb arányú, mint offline, tehát ott az egyirányú kapcsolatok dominálnak. Másrészt származhat ez abból is, hogy ezekben az osztályokban kisebb az érvényessége az online szociometriának. A különbségek mértéke átlagban elég kicsi ahhoz, hogy az online szociometriát érvényesnek tekintsük.

	Offline baráti jelölések száma	Online baráti jelölések száma	Jelölések számának hányadosa (offline/online)	Offline kölcsönös kapcsolat	Online kölcsönös kapcsolat	Kölcsönös kapcsolatok számának hányadosa (offline/online)	Jelölések számának hányadosa (offline/online) és kölcsönös kapcsolatok számának hányadosa közötti különbség
8. a	332	244	1,36	85	45	1,89	0,81
11. b	223	199	1,12	49	49	1,00	0,16
11. c	372	286	1,30	93	57	1,63	0,69
10. b	207	126	1,64	62	27	2,30	1,41
12. b	192	104	1,85	53	26	2,03	1,04
Átlag	265,2	191,8	1,45	68,4	40,8	1,77	0,82

1. táblázat Baráti kapcsolatok offline és online

Másrészről a két szociometria érvényességét az alapján is nézhetjük, hogy a valóságot²⁷ és a kérdezettek válaszait összevetjük. Erre szolgál az online szociometriában a „Ki az az osztálytársaid közül, aki állandóan a Facebook-on lóg?” kérdés. Az erre adott válaszokat össze kell hasonlítani az önbevallás alapján megadott Facebook-on eltöltött idő mennyiségével. Ha ennél a szociometriai kérdésnél megjelölt személyek ugyanazok, mint akik a legtöbb időt töltik el a portálon, akkor minden bizonnyal az online történések észlelése kiegyensúlyozott. Ha osztályonként a három legtöbb időt a Facebook-on töltött, és az adott kérdésre három legtöbb jelölést kapó személyét nézzük, akkor elmondható, hogy nagyjából minden osztálynál háromból kettő személy megegyezik, egészen pontosan 60% (15 posztból 9 ugyanaz) a lefedés. Ez bizonyítja, hogy nagyjából megfelelő az észlelés, de nem tökéletes. Azonban bele kell

²⁷ Facebookon eltöltött idő mennyisége önbevallásos alapon.

kalkulálnunk azt is, hogy a két érték nem teljesen mutatja ugyanazt, tehát az eltérés törvényszerű. Az, aki kevesebb időt tölt a portálon, de azt sokkal aktívabban teszi, mondjuk sok tartalmat oszt meg, és soha nem rejti el a nyilvánosság elől, hogy online tartózkodik, azt sokkal inkább észleljük úgy, hogy állandóan a Facebook-on "lóg". Emiatt nehéz megbecsülni, hogy mi magunk és ismerőseink mennyi időt töltenek a portálon.

Az említett hatást úgy tudjuk kiszűrni matematikailag, hogy csak az online jelöléseken és online kölcsönös kapcsolatokon belül nézzük a mind offline mind online megvalósuló kapcsolatok arányát. Ezzel fogjuk figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt, hogy mennyivel több offline jelölést adtak a három kérdésre, mint online, az osztályok összehasonlíthatóvá válnak.

Most vizsgáljuk meg az eredményeket közelebbről osztályonkénti bontásban. A jelölések száma láthatóan összefügg egymással: ahol sok offline baráti jelölés van, ott sok online jelölés is teljesül. Az összes kapcsolatot érdemes összevetnünk az osztályklímával²⁸ Ha csak pusztán a jelöléseket tekintjük, akkor láthatjuk, hogy a legkevesebb offline jelöléssel, ezzel pedig párhuzamosan legkevesebb online jelöléssel rendelkező osztályban (12. b) a legrosszabb az osztályklíma (6. melléklet). Az osztályklíma a 12. b szintjétől a jelölések száma alapján kialakított sorrendnek megfelelően javul. A sorrendben egyetlen változás van: bár a 11. c osztályban több a jelölés, mint a 8. a-ban, de az osztályklíma szerint a 8. a osztály a legpozitívabb, megelőzve a 11. c-t. Az offline és online jelölések száma és az ezekből megvalósuló kölcsönös kapcsolatok száma nagyjából egyenesen arányos (1. táblázat), egyetlen eltérés a 11. b osztálynál van, ahol az online kölcsönös kapcsolatok arány az összes online jelölésen belül magasabb, tehát náluk nagyon erős az online tér.

Kicsit árnyaltabb képet kapunk, ha az összes lehetséges kölcsönös kapcsolatból (tehát az osztály létszámát is a modellbe kalkuláljuk) megvalósuló kölcsönös offline és online kapcsolatok százalékos arányai alapján felállított sorrendet vetjük össze az osztályklímával. Mivel a megvalósuló online baráti kapcsolatok és az offline baráti kapcsolatok között már nincsen a jelölésekhez hasonló mértékű összefüggés (a 11. b osztály előbb említett "kihágása" miatt), ezért a két százalékot úgy átlagoljuk, hogy az offline baráti kapcsolatoknak - mivel ezek könnyebben realizálódnak - másfélszeres

²⁸ Az osztályklímát olyan kérdésekkel mértük a kérdőívben a 6. kérdésblokkba tartozó négy kérdésre adott válasz, és a „Mennyire szívesen jársz be az osztályba” kérdés összevont értékének átlagából számítottuk ki. Az osztályklíma annál jobb, minél alacsonyabb az átlag értéke. Az eredmények a 4. számú mellékletben találhatók.

súlyt adva átlagoljuk őket (ez azt jelenti, hogy az offline kölcsönös kapcsolatok arányszámát $3/5$ -tel, míg az online kölcsönös kapcsolatok arányát $2/5$ -tel szorozzuk be). Így már egy másik sorrend jön létre²⁹, ami nem függ össze tökéletesen az osztályklíma milyenségével. (A százalékokat és a sorrendet összefoglaló táblázat 8. mellékletének két táblázata mutatja.) Ahhoz képest, hogy a leggyengébb összetartással rendelkező osztály a 12. b, a megvalósuló kölcsönös kapcsolatok aránya alapján a harmadik legjobb. Az első két helyen továbbra is a 8. a és a 11.c osztályok vannak. Tehát elmondható, hogy csak részben igaz az az állítás, hogy abban az osztályban, ahol magasabb a kölcsönös kapcsolatok aránya, ott jobb az osztályban a légkör. A két változó között részleges együtt járás van, logikailag feltételezhető viszont, hogy itt oksági viszonyokról is beszélhetünk, azonban lehetetlen eldönteni melyik az ok és melyik az okozat.

Azt láttuk, hogy a jelölések száma között offline és online hasonló a sorrend, viszont az összes lehetséges kapcsolatból megvalósuló online és offline kölcsönös kapcsolatok aránya alapján már nem ez a sorrend alakul ki (8. számú melléklet 1. táblázatának 5. és 6. oszlopa). Az online jelölések offline jelölések számához viszonyított aránya nincs összefüggésben az internetezés átlagos mennyiségével (ez a 12. b-ben a legmagasabb és a 8. a-ban a legalacsonyabb) az osztályok esetében, így az osztályok közötti eltérés valamilyen más hatás következménye. Itt az arányok összehozhatók az offline jelölések és az online jelölések közötti aránnyal.³⁰ Minél többszöröse az offline jelölések száma az online jelölések számának, annál nagyobb a teljes lehetséges kapcsolatokon belül az offline teljesülő kölcsönös kapcsolatok aránya az online teljesülő kölcsönös kapcsolatok arányához képest (1. táblázat 4. oszlop, és 8. melléklet 2. táblázat utolsó oszlopa alapján lehet összevetni). Az arányok alapján felállított sorrend egyrészt mutatja az osztályok online kapcsolati hálójának erősségében megmutatkozó, másrészt pedig a tudatos kitöltés mértékéből eredő különbségeket. A jelenség azon a hatáson keresztül is értelmezhető, amit már korábban bemutattunk: az offline és online jelölések arányához képest mennyivel tér el az online és offline kölcsönös kapcsolatok aránya? Ha nagyon eltér, akkor az összes lehetséges kapcsolaton belül megvalósuló offline kölcsönös kapcsolatok és az online kölcsönös kapcsolatok közötti arány is nagyobb lesz, ez pedig azt jelenti, hogy az offline jelölésekből arányait tekintve több a kölcsönös jelölés, ezáltal a kapcsolat is, mint az online esetében. A

²⁹ Ugyanezt a sorrendet kapjuk, ha az online és offline arányszámokat egyszerűen átlagoljuk.

³⁰ Tehát ha az osztály nagyságát belekalkuláljuk a számításokba, nem változik meg az 5. táblázatban felvázolt kép.

számolások alapján kapott érték, azaz a jelölések közötti offline és online különbség és a kölcsönös kapcsolatok offline és online különbsége közötti hányados terén mutatkozó eltérés (1. táblázat utolsó oszlopa) jelentősen összefügg a tanulmányi eredményekkel: minél alacsonyabb az osztály tanulmányi átlaga annál magasabb ez az érték (9. melléklet).

További adalék az online szociometria használati útmutatójához, hogy az offline és az online kölcsönös kapcsolatok esetén megnézzük, átlagban a három kérdésből hány kérdésnél teljesült a kölcsönösség. Átlagosan egy kölcsönös kapcsolatra jutó offline jelölések száma 1,8, míg online 1,4. A különbség azért is állhat fent, mert az online baráti kapcsolatok kölcsönösségét nagyban befolyásolják a korábban bemutatott észlelési és kérdésfeltevési problémák. A három online baráti kérdés közül a „Kitől szoktad a legtöbb lájkot kapni az osztálytársaid közül?” kérdés korrelál a másik kettővel legkevésbé. Erre a kérdésre írták a legkevesebb nevet, az összes baráti jelölésnek mindössze 19,2%-át. A „Kivel szoktál a leggyakrabban chatelni?” kérdésre az összes online jelölés 24,8%-a érkezett, míg a „Ha egy Facebook-korlátozás miatt...” kezdetű online szociometriai kérdésnél jelölték a legtöbb személyt, ez az összes eset több mint felét jelenti (56%).

A jelöléseknél általánosan elmondható trend, hogy aki egy adott személyt mindhárom offline baráti kérdésnél megjelölte, az átlagosan 78% valószínűséggel megjelölte online is az illetőt legalább egy esetben. A háromszoros online jelöléseken belül is a többi arányához viszonyítva a háromszoros offline jelölések voltak a legmagasabb arányban reprezentálva. Azok, akik csak egyetlen esetben jelöltek meg egy illetőt online, átlagosan 88%-ban nem jelölték meg offline. Akik pedig csak egy kérdésnél jelöltek egy adott személyt offline, azoknak átlagosan az 58%-a nem jelölte meg az illetőt egyetlen online kérdésnél sem.

Az online és offline kölcsönös jelölések közötti kapcsolat esetén is hasonló arányok mutatkoztak a kapcsolatok kötésének erőssége szempontjából. Hármass online kölcsönös kapcsolat nagyon kis százalékban fordult elő, mindössze az összes online kapcsolatnak átlagosan 8%-át teszik ki. A kettős erősségű, tehát két kérdésnél megvalósuló kölcsönös jelölések aránya online átlagosan 26%, míg az egyes erősségű kapcsolatok a teljes online kölcsönös kapcsolatoknak átlagosan 66%-át teszik ki. Offline kicsit mások az arányok: a hármass erősségű kapcsolatok aránya átlagosan 27% az összes offline kölcsönös kapcsolaton belül, a kettős erősségűeknél ez az arány átlagosan 25%, míg az egyes erősségű kölcsönös kapcsolatok aránya átlagosan 48%.

Azoknak az online és offline is megvalósuló kölcsönös kapcsolatoknak az aránya, ahol az online kapcsolat kötésszáma nagyobb, mint az offline kapcsolatnak, tehát a kapcsolat az online szférában erősebben mutatkozik meg, az összes offline és online egyaránt teljesülő kölcsönös kapcsolatnak a 7,8%-a. Az egyforma erősségű online és offline kapcsolatok átlagos aránya 40%. Ezek az értékek azt mutatják, hogy körülbelül 50%-ban teljesül, hogy az online kapcsolat ugyanolyan erős vagy erősebb, mint az offline kapcsolat.

Ha pusztán az offline és online jelöléseket hasonlítjuk össze, akkor azt látjuk, hogy az osztályokban az online és offline is teljesülő jelölések aránya 56% és 84% között van a csoportokban,³¹ Ha átlagoljuk az osztályonként kijött arányokat, akkor 72,21%-ot kapunk. Ez azt jelenti, hogy az összes online jelölések 27,8%-a olyan, ami csak és kizárólag az online szociometriában jelenik meg. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy az alanyok általánosságban összes online jelölésüknek körülbelül 27%-át egy olyan személyre tették, akit offline nem jelöltek (2. táblázat).

Hogy közelebb kerüljünk a kérdéshez nézzük meg a kölcsönösen teljesülő kapcsolatokat, hiszen ezek pontosabban mutatják a kapcsolati hálót. Kölcsönös kapcsolatnak nevezzük az olyan kapcsolatot, ahol teljesül, hogy a két fél a három baráti kérdés közül legalább az egyiknél jelölte a másikat, és viszont. A 2. táblázat értékeiből is ki tudjuk számolni, hogy a jelölésekhez képest általában magasabb az offline és online szférában is létező kapcsolatoknak az aránya az összes online kölcsönös kapcsolaton belül (itt tehát a 6. táblázat százaléktékeinek komplementerét kell kiszámolni).³² Legalacsonyabb az arány a 11. b osztálynál (67,35%). Ez az arány azt jelenti, hogy ebben az osztályban az online kapcsolatoknak a 32,65%-a csak és kizárólag az online térben létezik. Legmagasabb az online és offline kölcsönös kapcsolatok száma az online kölcsönös kapcsolatokon belül a 12. b osztályban (96,15%, a táblázatban feltüntetett 3,85%-os érték komplementere). A két érték között 28,8 százalékpont a különbség, tehát az értékek terjedeleme nem tér el jelentősebb mértékben, mint a jelölések esetén.

³¹ Az offline és online is teljesülő baráti jelölések számát az összes online jelölés számához viszonyítjuk, így kiküszöbölve azt a torzító tényezőt, hogy offline mennyivel több jelölés van. Mivel ebben a tekintetben eltérőek az osztályok, nem tudnánk összehasonlítani őket a pusztán arányokon keresztül.

³² Egyetlen kivétel ez alól az erős online kapcsolati hálóval rendelkező 11. b.

	Csak online megvalósuló jelölések aránya az összes online jelölésen belül	Csak online megvalósuló kölcsönös kapcsolatok aránya az összes online kölcsönös kapcsolaton belül	Online kölcsönös kapcsolatok száma
8. a	43,44%	24,44%	11
11. b	30,65%	32,65%	16
11. c	28,67%	10,53%	6
10. b	19,84%	14,80%	4
12. b	16,35%	3,85%	1
Átlag	27,79%	17,25%	7,6

2. táblázat Kizárólag az online szociometriában előforduló jelölések és kapcsolatok

A 12. b, a 10. b és a 11. c osztályoknál a csak online térben működő kapcsolatok aránya az összes online kapcsolaton belül nagyon minimális (3,85%, 14,8%, 10,53%). A fenti megközelítésből csak a 11. c osztályt érdemes kiemelni, az alacsony arányt náluk lehet azzal magyarázni, hogy nagyon sok offline kölcsönös kapcsolattal rendelkeznek, ezért kevés lehetőség jut a csak online kapcsolatok kialakulására.

Hipotézisünk igazságtartalmának eldöntéséhez vizsgáljuk meg az arányszámokat. Azt már tudjuk, hogy a 10. b és a 12. b osztályok esetén a vártnál sokkal kevesebb csak online kölcsönös kapcsolat van. Ha összevetjük az osztályokat, akkor láthatjuk, hogy összesen 38 olyan kapcsolat van, ami csak az online térben jön létre, csak az online világban valósul meg. Az összes, 204 online kölcsönös kapcsolatnak, amely tartalmazza azokat a kapcsolatokat is, amelyek offline is megvalósulnak 18,63%-a csak online világban létező barátság. Ilyen szempontból a 11. b és a 8. a kiemelkedő, hiszen náluk az ilyen kapcsolatoknak az aránya 32,65% és 24,44% (2. táblázat). Ezekben az osztályokban jelentős szerepe van az online szférának a kapcsolatok megszervezésében. Ezek a kapcsolatok azok, amelyek (egyelőre) csak az online térben léteznek, de előfordulhat, hogy átváltanak offline kapcsolattá is.

Nem ejtettünk még szót egy fontos tényezőről. Az offline kapcsolatok nem csekély hányada először csak online kapcsolatként indul, majd idővel alakul át olyan kapcsolattá, amely online és offline térben is létezik. Ilyen esetekben sokszor az offline szféra átveszi a korábban meghatározó online szerepét. A vizsgált osztályoknál ilyenről kevés értelme van beszélni, mert mindegyik közösség az adatgyűjtéskor már legalább több mint másfél éve volt együtt. Így az előbb említett folyamatok valószínűleg lezajlottak. Továbbá az osztályokba az elmúlt egy évben nem érkezett új diák, tehát a 38 csak online kapcsolat mind olyan, amelyeknek bőven lett volna korábban lehetősége offline szférában is létrejönnie. Nem szolgálhatunk információval azonban arról, hogy

ezek a csak online megtestesülő kapcsolatok milyen fázisú kapcsolatok. Előfordulhat, hogy javarészt kezdeti stádiumú kontaktusokról van szó, melyek idővel átalakulnak főképp offline kapcsolattá, vagy valamilyen mértékben "offline-ná válnak". Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy ezek nem friss kapcsolatok, csak megrekedtek az online interakció szintjén. Az ilyen jellegű kapcsolatok elemzése további kérdéseket válaszolhat meg az offline és online szféra közötti kapcsolat milyenségéről.

Említésre méltó, hogy a népszerűség kérdésköre az egyetlen szerep, ahol több online jelölés van, mint offline (kivéve a 8. a osztályt). Ennek az oka két tényező együttes hatására vezethető vissza: egyrészt a szerepjelöléseknél általános tendencia, hogy sokkal kisebb a szórás, mint a baráti jelöléseknél (Merei, 1996: 124-126), hiszen barát több lehet, míg egy szerep általában meglehetősen explicit módon odaítélt egy közösségen belül, ez pedig az offline térben jobb eséllyel megvalósul, míg az online-ban. Másrészt a több online jelölés az online szféra esetleges eltérő észleléséből ered, és ennek megvan a lehetősége, hiszen online életünket kevésbé tudatosan éljük meg.³³ Ezt a szerepet vizsgálva azt kapjuk, hogy átlagosan 78,7% az összes online jelölésen belül azoknak a jelöléseknek az aránya, amelyek csak online teljesülnek, tehát 21,3% olyan jelölés, amelynek van offline megfelelője ennél a kérdésnél. Ez az eltérés a két szféra között azt mutatja, hogy az offline és online szféra népszerű emberei különbözőek lesznek, a két szférában eltérő kritérium szerint lesz valaki "menő".

	Népszerűségi kérdésekre leadott jelölések közötti különbség (offline jelölések/online jelölések)	Bizalmat mérő kérdésekre leadott jelölések közötti különbség (offline jelölések/online jelölések)	Diákvezető kérdésekre leadott jelölések közötti különbség (offline jelölések/online jelölések)
8. a	1,52	1,71	0,91
11. b	0,56	1,42	0,49
11. c	0,75	1,56	1,02
10. b	0,93	4,82	4,51
12. b	0,53	3,10	1,25
Átlag	0,86	2,52	1,64

3. táblázat Szerepekre leadott jelölések száma közötti különbség³⁴

³³ Ez a kijelentés már nem feltétlenül igaz a teljes társadalomra, valószínűleg a fiatalok pont azok, akik körében a két szféra tudatos megélése kezd kiegyenlítődni.

³⁴ A táblázat önmagában az osztályok képéről sokat elárul, ezeknek az értelmezésére, a gondolatmenet miatt megszakításának elkerülése végett nem térünk ki.

	Népszerűség online és offline eltérése (%)	Bizalmi szerep online és offline eltérése (%)	Diákvezetői szerep online és offline eltérése (%)
8. a	73,91%	21,43%	61,22%
11. b	66,00%	47,63%	77,94%
11. c	73,75%	30,77%	68,60%
10. b	95,58%	30,44%	71,43%
12. b	84,21%	31,58%	67,86%
Átlag	78,69%	32,37%	69,41%

4. táblázat Szerepek offline és online eltéréseinek mértéke

A diákképviselő szerepére leadott offline és online jelölések közötti átfedés átlagosan 30,59%, azaz ilyen arányban teljesül az, hogy akit offline alkalmasnak tartanak diákvezetőnek, az online térben is ilyen szerepben lép fel. Ebből következik, hogy a csak online térben megjelenő diákvezetői posztot kiosztó jelölések aránya átlagosan 69,41%. A szórás az osztályok eredményei között kicsi, nagyjából az átfedés mindenhol 30-40% között mozgott.

A bizalom kérdésében lehet a legnagyobb az átfedés, mert a kapcsolódó online és offline kérdés a leginkább hasonló egymáshoz. Átlagosan 67,6%-ban jelölték meg bizalmasukként az alanyok ugyanazt a személyt online és offline is. Ebből következik, hogy a csak online bizalmasok aránya átlagosan körülbelül 32,4%, ami valóban a legkisebb arányú a szerepek között. Az osztályok értékei közötti szórás is alacsony, majdnem minden osztály esetében a két szféra közötti átfedés a kérdés estén 65-70% körül mozog.

II. 2. 2. Következtetések

Levonhatjuk tehát a hipotézisre vonatkozó állításunkat. A baráti kapcsolatok tekintetében, mely a kutatás szempontjából talán a legrelevánsabb vizsgálati pont, teljesült az előfeltevésünk: az online és offline szféra hasonló, de nem feleltethetőek meg egymásnak tökéletesen. Vannak olyan kapcsolatok, amelyek csak és kizárólag az online térben fognak teljesülni, ez pedig annak lehet a következménye, hogy az online normavilág más, mint az offline.

A szerepek összevetéséből is hasonló következtetést vonhatunk le. A szerepek között van átfedés online és offline, azonban nagyrészt az adott offline szerepre jelöltek nem feltétlenül lesznek online is megjelölve ugyanarra a szerepre, mivel az online

térben létrejön egy külön szerepeloszlás az osztályok tanulói számára. A szerepek esetén nem mondhatjuk teljes bizonyossággal, hogy a megvalósuló csekély átfedés teljes mértékben a két szféra különböző szerepkonstrukciós mechanizmusaiból ered, mert a kérdések a szerepek esetén lesz leginkább technikai jellegű.

A fejezet zárásaképpen az állításunkat egy konkrét példán teszteljük. Ha abból indulunk ki, hogy az online szféra kitágítja a kapcsolati teret, akkor a technikai jellegből eredően olyan kapcsolatoknak is lehetőséget ad, amelyek az offline normák rendszerei között kevésbé valósulhatnak meg, akkor a csak és kizárólag online megvalósuló kapcsolatok bizonyos szempontok szerint el fognak térni az offline-étől. Mivel a nemek szerint heterogén kapcsolatok száma a homogén kapcsolatokhoz képest a legtöbb osztálynál alacsonyabb, feltételezhetjük, hogy ez valamifajta offline norma eredménye. Ahhoz hogy ezt eldöntsük, ki kell számolnunk, hogy az online téren belül mekkora azoknak a fiú-lány baráti kapcsolatoknak az aránya, amelyek léteznek az offline térben is, és ehhez kell viszonyítanunk azokat a kapcsolatokat, amelyek heterogének és csak az online térben léteznek. Az online és offline egyaránt létező fiú lány kapcsolatok száma az összes online kapcsolaton belül 33, ez pedig nagyjából 20%-os arány (33/166). A csak online kapcsolatokon belül a fiú-lány kapcsolatok arány 15, ez pedig 39,5%-os arány (15/38). Láthatjuk, hogy a csak online kapcsolatoknak nagyobb aránya heterogén kapcsolat, mint az online és offline is teljesülő kapcsolatoknak. Ez azt jelenti, hogy az online kapcsolatok valóban eltérnek minőségükben az offline kapcsolatoktól, online tényleg inkább létrejönnek a lány-fiú kapcsolatok.³⁵

A csak online létrejövő kapcsolatokhoz egy további adalék: a kapcsolatok erősségük szerint gyengék, általában egyes erősségűek, a kettes erősségűek aránya összesen 16%, hármas erősségű kapcsolat pedig nem is létezik. A csak online kapcsolatoknál átlagosan 1,15 jelölésről beszélhetünk, míg az offline és online is teljesülő kapcsolatoknál ez a szám átlagosan 1,49. A két szám eltéréséből is látjuk, hogy a csak online terepen működő kölcsönös kapcsolatok az online és offline kölcsönös kapcsolatokhoz viszonyítva gyengébbek. Tehát a csak az online térben létező kapcsolatok jellegüket tekintve felületesek és gyengék.

³⁵ A viszonyítási pont azért az online és offline is teljesülő baráti kapcsolatok és nem csak az offline kapcsolatok, mert így kontroll alatt tartjuk azt a tényt, hogy az offline szociometria kitöltöttsége részletesebb.

II. 3. További elemzések a háttérváltozók mentén

A fejezetben bemutatjuk azokat a háttérváltozókat, amelyek befolyásolhatják azt a tényt, hogy ki hány kölcsönös kapcsolattal rendelkezik online és offline. Erre azért van szükség, hogy néhány alapmechanizmussal tisztában legyünk, ugyanis a szociometria adatainak elemzése után a háttérben zajló folyamatokról nem kapunk pontos leírást.

Először is vizsgáljuk meg azokat a tényezőket, amelyek befolyással lehetnek az offline és online szociometriában elfoglalt pozícióra. Ehhez négy-négy csoportot hoztunk létre az offline és online kapcsolatok számának változóján belül a kumulatív százalékok alapján. Az offline kapcsolatok és online kapcsolatokon belül is létrejött így egy kapcsolatilag deprivált csoport (kevés kölcsönös kapcsolattal rendelkeznek), az átlagnál kevesebb kapcsolattal rendelkező csoport, az átlagnál több kapcsolattal rendelkező csoport, és egy kapcsolatilag erősen beágyazott csoport (sok kölcsönös kapcsolatuk van). Ezután a két változó összefésüléséből létrehoztunk négy másik csoportot: (1) egy offline és online is kevés kapcsolattal jellemezhető, (2) egy offline sok, online kevés kapcsolattal rendelkező, (3) egy online sok, és offline kevés kapcsolattal rendelkező, (4) és egy online és offline is sok kapcsolattal rendelkező csoportot.

Először is megnéztük, hogy az osztályklíma hogyan függ össze a létrehozott négyes kategóriájú változónkkal, úgy hogy a kategóriákon belüli osztályklíma átlagokat vizsgáltuk. Az ANOVA-tábla F-próbája szignifikáns eredményt jelez. A 10. számú mellékletben található táblázat azt mutatja, hogy az online és az offline térben egyaránt kevés kapcsolattal, valamint a kevés offline, de viszonylag sok online kapcsolattal rendelkezők átlaga magasabb,³⁶ mint a másik két csoport esetén, ez pedig esetünkben azt jelenti, hogy kevésbé érzik jól magukat az osztályban az ezekbe a csoportokba tartozó diákok. Ez egyértelműen mutatja, hogy aki rossznak érzékeli az osztályon belüli hangulatot, annak az offline kapcsolati térben való elhelyezkedése sokkal marginálisabb. Érdekesség azonban, hogy ezek a diákok az online térben sokkal inkább beágyazottak kapcsolatilag, tehát ez is bizonyítja, hogy az online térben már nem feltétlenül igazak az osztály offline életét befolyásoló normák és tényezők.

Az osztálytársi kapcsolatok fontossága és a kapcsolatok száma közötti összefüggések az előzetes elvárásoknak megfelelően alakultak. Az a személy, aki az osztálytársakkal való jó viszony kialakításának nagy fontosságot tulajdonít, több offline

³⁶ Ez azért van így, mert a kérdőívben a rosszabb osztályklíma érzékelése a magasabb értéket jelöli.

kölcsönös kapcsolattal rendelkezik. Ez nem feltétlenül jelenti azt is, hogy az online kapcsolatok száma is hasonlóan nagy, de a legmagasabb átlaggal azok rendelkeznek, akiknek online és offline is sok kapcsolatuk van. A második legmagasabb annak a csoportnak van, ahol sok az offline, de kevés az online kapcsolatok száma. Ez azért lehet így, mert az osztálytársi jó viszonyok fontossága magával vonja az offline több kapcsolat iránti igényt, de az online baráti kapcsolatok számát valamilyen egyéb tényező is befolyásolja. Az offline kevés kapcsolattal rendelkezők átlaga mindkét említett csoportnál alacsonyabb. (11. melléklet)

Ez után nézzük meg, hogy milyen változók vannak összefüggésben az online kapcsolatok számával. Az előzetes várakozásokkal szemben, a Facebook-on eltöltött idő mértéke és az online kapcsolatok száma, valamint a Facebook-ról való pozitív vélekedés és az online kapcsolatok száma közötti összefüggés sem szignifikáns. Azonban az, hogy az egyén az összes Facebook-on eltöltött idejének hány százalékát tölti az osztálytársaival való kapcsolattartásra, már szignifikáns összefüggést mutat online barátainak számával.. Összefüggés van aközött is, hogy a sok online kapcsolattal rendelkezők csoportjába tartozók átlagban a portálon eltöltött idejüknek nagyobb százalékát töltik az osztálytársaikkal való kapcsolattartásra, mint akiknek kevesebb online kapcsolatuk van (12. melléklet).

A fent bemutatott elemzések inkább együttjárásokat mutatnak, mintsem bizonyított kauzális kapcsolatokat. Szinte lehetetlen megmondani ugyanis, hogy melyik változó a függő és független. A legvalószínűbb, hogy a két változó egymásra kölcsönösen hat, és meghatározzák egymást.

III. Eredmények felhasználhatósága

A kutatásból származó leíró elemzés felhasználásának lényegi terepe egyértelműen az oktatás. A pedagógusok, különösen az osztályfőnökök olyan mechanizmusok átlátásával, mint az internetes kapcsolatok alakulása és online tanulás, kiküszöbölhetnek bizonyos problémákat, melyeknek fokozatos leépítésével mérsékelhetők az osztályon belüli marginalizálódási és túlzott differenciálódási tendenciák, új tanulási technikák létrehozásával pedig könnyebben bevonhatják azokat az oktatásba, akiket a hagyományos módon kevésbé sikerül. A korábban legfőképpen az iskola falai között működő osztályközösség már az online térben is megjelenhet, hiszen a közösségi portálokon, mint amilyen a Facebook is, lehetőség van külön

osztálycsoportot kialakítani, ezáltal az internethasználó, gyors visszajelzéshez szokott generáció bármilyen kérdés vagy probléma esetén szinte azonnali választ kaphat az akár térben távol tartózkodó osztálytársaktól, vagy osztályfőnöktől. Amennyiben az osztály összes tagja regisztrált felhasználó, elérhető, hogy az egyébként kevés kapcsolattal rendelkező, visszahúzódóbb tanulók is egyenlően részesüljenek az információkból, és ne maradjanak le a fontosabb osztályszintű eseményekről. Ezen felül akár kontrollként is működhet az oldal, hiszen sok diák számára a házi feladat megjegyzése állandó kihívást jelent, azonban a Social Networking Site-ok, mintegy a leckekönyvet helyettesítve, egy-egy megfelelően időzített tanári bejegyzéssel emlékeztethetik a tanulókat a fontosabb eseményekre, az állandó konzultációs lehetőség biztosításán felül. Mindez természetesen új kihívás, másfajta terhelés megjelenésével is jár a pedagógusok számára, azonban ennek kifejtése a jelen kutatáson túlmutat.

Mindezeken túl a világháló számos új kaput nyit meg az oktatás platformjain, melyek kiaknázása lehetetlen a kulcsfogalmak és –folyamatok megértése nélkül. A 19. századi behaviorizmus, majd azt követő kognitív irányzatok, illetve konstruktivista tanulásméleti megközelítések mellett az online felület által lehetővé vált összekötöttség egy új típusú elmélet kidolgozását alapozta meg, amit a konnektivizmus pedagógiájának neveztek el a szakértők (Kulcsár, 2010), mely azon az elképzelésen alapul, hogy a kompetenciáinkat a kapcsolataink felépítésével szerezzük meg.

Úgy gondoljuk, hogy a kutatásunk során kapott eredmények megosztása a tanárokkal segíthet a konfliktusok szakszerű kezelésében, hiszen amint megismerik a diákok szokásait, közelebb kerülnek hozzájuk, csökkenhet a generációs szakadék, amely hosszú távon akár a konfliktusok csökkenéséhez is vezethet.

Napjainkban a technika fejlődése és a digitalizáció mellett az individualizáció '50-es évektől tartó megerősödése is érzékelhető (Beck, 1983), amely az iskolai életre is hatással van. Ennek egyik következménye lehet a kapcsolatok ápolásának csökkenése (Szekszárdi, 2011), ami egy osztályközösség esetében klikkesedést, széthúzást eredményezhet, amely hosszú távon a tanulási környezet elutasításához, bizonyos esetekben korai iskolaelhagyáshoz is vezethet. E miatt fontos a társadalomtudósoknak, hogy az iskolai osztályról, mint közösségről minél gazdagabb információval rendelkezzenek, és tanácsaikkal növelhessék az oktatási intézmények hatékonyságát.

Egy, a kutatásunkból szerzett eredmény segítségével szeretnénk illusztrálni az online rendszerek pedagógiai jelentőségét. Megvizsgáltuk, hogy az online és offline kölcsönös kapcsolatok száma hogyan függ össze egymással. Először is csoportokat

alakítottunk ki a tanulókon belül aszerint, hogy ki hány darab offline kölcsönös kapcsolattal rendelkezik. Azt, akinek kettő vagy annál kevesebb kapcsolata van az osztályon belül, marginális helyzetűnek tekintettünk, aki pedig kilenc vagy több kapcsolattal rendelkezik, kapcsolatilag nagyon beágyazottnak. A két szélsőség között még további két csoportot különítettünk el: a kapcsolatilag inkább beágyazottak (6-8 kapcsolat), és a kapcsolatilag kevésbé beágyazottak (3-5) csoportját. Megvizsgáltuk, hogy ezeknek a csoportoknak a tagjai átlagban hány online kölcsönös kapcsolattal rendelkeznek. Ahhoz, hogy a két skála között összehasonlítást tudjunk tenni, standardizálnunk kell a változókat. Erre azért van szükség, mert az offline kapcsolatok 0 és 15 közötti értéket vettek fel, szórásuk 2,51, átlaguk 4,33, az online kapcsolatok 0-8 értékek között mozognak, szórásuk 1,78, átlaguk 2,16, tehát jelentős az eltérés. Éppen ezért az előbb felvázolt négy csoporton belül kiszámoltuk az offline és online kölcsönös kapcsolatok standardizált értékének átlagát. A standardizált érték azt mutatja, hogy az adott válaszadóhoz tartozó érték a változó átlagától hány szórásnyira van. Az eredményeket a következő táblázatban közöljük:

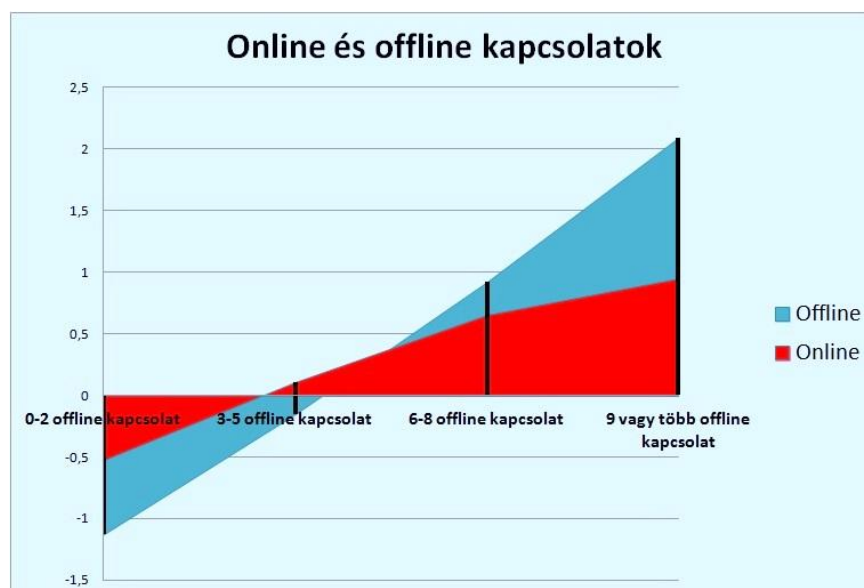
Csoportok kapcsolataik száma szerint	Offline kapcsolatok számának standardizált átlaga	Online kapcsolatok számának standardizált átlaga	Kettő érték közötti eltérés nagysága	Különbség az egymást követő csoportok offline átlagai között	Különbség az egymást követő csoportok online átlagai között
0-2 kapcsolat	-1,12414	-0,5266	-0,59755	Kezdő érték	Kezdő érték
3-5 kapcsolat	-0,14961	0,108469	-0,25808	0,974532	0,635064
6-8 kapcsolat	0,921593	0,655142	0,266451	1,071204	0,546674
9 vagy több k.	2,090863	0,95204	1,138823	1,169269	0,296898

5. táblázat Offline és online baráti kapcsolatok száma közötti összefüggés

A harmadik oszlop tanúsága szerint a két érték közötti különbség folyamatosan nő. Tehát az offline kapcsolatok standardizált értéke gyorsabban növekszik, mint az online kapcsolatok hasonló értéke, sőt ez utóbbi növekmény nagysága folyamatosan csökken a marginalizált csoporttól a kapcsolatilag beágyazott csoportig. A standardizálás során már kizártuk azt a tényt, hogy az online kapcsolatok száma kisebb terjedelme miatt matematikai törvényszerűségek révén is lassabb mértékben fog növekedni, így itt a változók közötti összefüggésről van szó. A táblázatból leolvasható, hogy aki kevesebb kapcsolattal rendelkezik offline, offline marginalizáltságához képest

kevésbé lesz elszigetelt online. Tehát nem igaz az, hogy minél több baráttal rendelkezünk offline, egyenes arányban annál több barátunk van az online világban. Sőt minél több barátunk van offline, annál kevesebb van az "elvárt" online értéknél. Valahol persze ez törvényszerű is, hiszen aki sok baráttal rendelkezik offline, annak kevés ideje jut új barátok szerzésére online, illetve aki kevesebb offline baráttal rendelkezik, több időt tud szentelni az online kapcsolataira, vagy a kevés offline barátjához jobban fog kötődni online is.

Némileg más képet mutat a helyzet, ha az offline kapcsolatok számát vetjük össze a Facebook-ismerősök számával (13. melléklet). Minél több offline kapcsolattal rendelkezik valaki az osztályon belül, annál több ismerőse van Facebook-on. Ha intuitíve végiggondoljuk ezt az állítást, akkor mégsem lepődünk meg. Az offline barátok száma mutathat egyfajta extrovertált személyiségvonást, ami az osztálytársak felé való nyitottságként jelenik meg. Ez a személyiségjegy az osztályterem falain kívül is érvényesül, így sokkal több barátra lel az ilyen személy az életben. Azonban esetükben a barátságok szorosabbra kötése az online szférán keresztül nem szükséges, hiszen a való életben már így is sikeresen el tudják mélyíteni. Az osztály peremhelyzetén lévők valószínűleg zárkózottabbak, kevesebb barátjuk van az iskolán kívül is (ezért van átlagban kevesebb Facebook-ismerősük), viszont ahhoz a csekély, de szilárd barátsághoz, amivel rendelkeznek, ragaszkodnak, és ezért törekednek az online térben is ezeket megerősíteni.

3. ábra Online és offline kölcsönös kapcsolatok standardizált értékei

Mindezekből most csak a számunkra releváns információt szűrjük le. A fizikai térben megvalósuló kapcsolatok szempontjából deprivált tanulóknak az online tér ad

lehetőséget kapcsolati hálójuk bővítésére. Ezzel pedig, némi osztályfőnöki tudatosság mellett, a közösségi portálos kapcsolatok segítségével lehetőség adódhat jobban integrálni a marginális tanulókat az offline kapcsolati hálóba.

IV. Összefoglalás

Dolgozatunkban arra a kérdésre kerestünk választ, hogy egy jól körülhatárolható, fizikai térben elhelyezkedő közösség online kapcsolati rendszere milyen mértékben lesz eltérő az offline kapcsolati rendszerétől. A két szféra közötti különbségeket és hasonlóságokat a szociometria módszerével tártuk fel: egyrészt egy hagyományos offline térre vonatkozó szociometriával, másrészt annak egy olyan módosított változatával, amelyet alkalmazhatunk az online világban zajló kapcsolati viszonyok feltárására. A tapasztalatok tükrében a későbbi kutatásokhoz a módszer továbbgondolásra érdemesnek tartjuk. Alkalmazásának előnye egyértelműnek látszik az online térben zajló interakciók feltérképezéséhez, ami a digitális szféra jelentőségének növekedésével párhuzamosan egyre inkább szükségessé válhat.

Eredményeink szerint hipotézisünk beigazolódott, tehát van eltérés az online és offline tér kapcsolati viszonyaiban. Az eredményeket vizualizáltuk, és különböző háttérváltozókkal kapcsolatba hozva elemeztük. Az adatfelvétel során gyűjtött adatbázisunk még további, be nem mutatott elemzési aspektust magában rejt, ezek a jelen tanulmány keretei között a terjedelmi korlátok miatt nem kerültek leírásra. Említésre méltó és hasznos lehet ezek közül a csak az offline térben megvalósuló kapcsolatokat is mélyebben elemezni, mivel további információval szolgálhatnak az online és offline jellegének különbségéről.

Kutatásunk során nem törekedtünk a mély megismerésre, a tendenciákat csak felszínes formában vizsgáltuk. Az általunk felvázolt elemzések felbontásával, és szegmenseinek részletesebb vizsgálatával tovább színesíthető a kapott kép. Tanulmányunk során azt kívántuk bizonyítani, hogy az online szféra nem csupán az offline leképeződése, hanem annál valamivel több. A téma ilyen irányú részletesebb kifejtése során kvalitatív típusú kutatások irányába is érdemes lenne elmozdulnunk.

A végeredmények ismeretében megfogalmazható néhány további, releváns társadalomtudományi kérdés: vajon milyen normák érvényesülnek a két térben, mi okozhatja az eltéréseket, és milyen egyéb befolyásoló tényezőket lenne célszerű bevenni a modellbe?

V. Bibliográfia

1. ANGELUSZ Róbert – TARDOS Róbert (2006): A kérdőíves kontextushatás – a nem mintavételi hibák egy efemer, mindennapos esete In Mérésről mérésre. A választáskutatás módszertani kérdései. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2006. 163-184. p.
2. BABBIE, Earl (2001): a Társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest. 273-290; 412-439. p.
3. BAUER Béla – SZABÓ Andrea (szerk., 2008): Ifjúság 2008, gyorsjelentés URL:
http://www.mobilitas.hu/uploads/1/hirek/2382/fajlok/ifjusag2008_gyorsjelentés_090520.pdf Utolsó letöltés: 2012-02-10
4. BECK, Ulrich (1983): Túl renden és osztályon? Társadalmi egyenlőtlenségek, társadalmi individualizációs folyamatok és az új társadalmi alakulatok, identitások keletkezése. [Ford.: Babarczy Eszter.] In Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 1997. 418–468.)
5. BODOKY Tamás – URBÁN Ágnes (2011): A Facebook hatása a hírfogyasztásra: közönségépítés helyett közösségépítés. Információs Társadalom, 11(1-4), 121-135 Utolsó letöltés 2012. 03. 20., http://www.infonia.hu/infotars/arch_2011.html
6. CSEPELI György – PRAZSÁK Gergő (2010): Örök visszatérés? Társadalom az információs korban. József Műhely Kiadó, Budapest, 9-22., 47-82., 129-134., 141-156. p.
7. DESSEWFY Tibor (2003): A kocka el van veszve. Gondolat Kiadó, Budapest, 8. p.
8. FÁBIÁN Zoltán (2002) „Digitális írástudás: a számítógép és az internethasználat elterjedtségének társadalmi jellemzői Magyarországon”: in: Társadalmi riport 2002, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, Pp. 152–161.
9. FERENCZ Magdolna (2009): Értékek az internetes hálózati kommunikációban. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és Társadalompolitika Intézet, Budapest. Utolsó letöltés 2012. 03.17., <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/411/>
10. GERGENCSIK Eszter (1987): A közösségről In: Gergencsik Eszter: Kreativitás és közösség. Tankönyvkiadó, Budapest, 28–47. old.

11. GRANOVETTER, Mark (1991): A gyenge kötések ereje. A hálózatelmélet felülvizsgálata. In: Angelusz Róbert - Tardos Róbert (szerk.): Társadalmak rejtett hálózata. Magyar Közvéleménykutató Intézet, Budapest.
12. HAIN Ferenc –HUTTER Ottó – KUGLER Judit (2005): Az elektronikus eszközökkel támogatott tanulás (e-learning) mint lehetőség In Valóság, 2005/2-3. szám. URL: <http://www.epa.oszk.hu/01200/01273/00021/pdf/20050530052007.pdf> (Utolsó letöltés: 2012-11-07-)
13. KATONA Nóra – SZITÓ Imre (n. a.): A csoport funkcionálására vonatkozó mutatók leírása és értelmezése URL: http://www.szitoimre.com/doc/14_szociometria.pdf (Utolsó letöltés: 2012-10-14.)
14. KULCSÁR Zsolt (2010): Az integratív elearning felé. URL: <http://www.scribd.com/doc/6517890/Az-integrativ-elearning-fele> (Utolsó letöltés: 2012-11-04)
15. KÜRTÖSI Zsófia (2004): A társadalmi kapcsolatháló-elemzés módszertani alapjai. In: Letenyei László (szerk.) Településkutatás szöveggyűjtemény. Budapest: Ráció, 663-685. p.
16. MÉREI Ferenc (1996): Községek rejtett hálózata: Szociometriai értelmezés, 3. kiadás, Budapest, Osiris Kiadó, 44-52. p., 132-135. p.
17. MOLNÁR Szilárd (2005): Az elektronikus hálózatok társadalmi értéke. Szoftver, internet, társadalmi tőke. In Dessewffy Tibor – Fábián Zoltán – Z. Karvalics László (szerk.): Internet.hu – A magyar társadalom digitális gyorsfényképe 2. Gondolat Kiadó – Infonia, Budapest. 78-123.
18. NAGY Réka (2005): Digitális egyenlőtlenségek: mítosz vagy valóság? Információs technológiák használatának aspektusai az ifjúság körében, Phd. értekezés URL: http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/nagy_reka.pdf Utolsó letöltés: 2012-02-10
19. NIE, Norman – ERBING, Lutz (2000): SIQSS Internet Study URL: <http://news.stanford.edu/pr/00/000216internet.html> Utolsó letöltés: 2012-02-10
20. NORRIS, Pippa (2004): The bridging and bonding role of online communities URL: <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/bridging%20and%20bonding.pdf> Utolsó letöltés: 2012-02-10
21. OHLER, Jason B. (2010): Digital Community, Digital Citizen. Corwin, London, United Kingdom.

22. OLLÉ János (2011): A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei In Oktatás-Informatika Folyóirat. 2011. 3-4. szám URL: <http://www.oktatas-informatika.hu/2012/07/olle-janos-a-digitalis-allampolgarsag-ertelmezese-es-fejlesztési-lehetosegei/> (Utolsó letöltés: 2012-11-05)
23. ORBÁN Annamária – SZÁNTÓ Zoltán 2005: Társadalmi tőke. In: Erdélyi Társadalom 2005/2. 55-70.o, URL: <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/OrbanSzanto2007.htm> (Utolsó letöltés: 2012-11-04)
24. PINTÉR Róbert (2007): *Úton az információs társadalom megismerése felé.* In Pintér Tibor (szerk.): Az információs társadalom. Az elmélettől a politikai gyakorlatig. Gondolat – Új Mandátum, Budapest. 11-28.o.
25. PRENSKY, Marc (2001): Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók URL: http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf Utolsó letöltés: 2012-02-10
26. RÉTHY Endréné – VAMOS Ágnes (2006): Esélyegyenlőtlenség és méltányos pedagógia in A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdései. Bölcsész Konzorcium.
27. SHERRY Turkle (2011): Alone together előadás, TEDx UIUC 2011 URL: <http://www.youtube.com/watch?v=MtLVCpZLiNs> Utolsó letöltés: 2012-02-10
28. SZÁNTÓ Zoltán – TÓTH István György (1993): A társadalmi hálózatok elemzése. Gazdaság és Társadalom, 1993/1. szám.
29. SZÉCSÉNYI István (2009): A közösség szerepe az egyén szocializációjában. URL: <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=182> (Utolsó letöltés: 2012-11-05)
30. SZEKSZÁRDI Júlia (2011): A netgeneráció tagja az osztályközösségben In Modern Iskola 2011/3. szám URL: <http://www.didaktika.ro/hirek/127-a-netgeneracio-tagjai-az-osztalykoezoessegeben> (Utolsó letöltés: 2012-11-04)
31. UGANDER–KARRER–BACKSTROM–MARLOW (2011): The anatomy of the Facebook social graph. URL: <http://arxiv.org/pdf/1111.4503v1.pdf> (Utolsó letöltés: 2012-11-09)
32. UJHELYI Adrienn (2012): Online csoportok kívülről és belülről. Az internetes közösségek szociálpszichológiai vizsgálata. Doktori disszertáció, ELTE
33. WELLMAN, Barry (n. a.): Connecting community: On-and Offline. URL: <http://homes.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/contexts/contexts-3a.htm> (Utolsó letöltés: 2012-11-09).

34. WELLMAN – GUILA (1997): Net Surfers Dont Ride Alone: Virtual Communities as Communities (in: Smith, M. A. – Kollock, P.: Communities in Cyberspace, Routledge London . URL:
<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/netsurfers/netsurfers.pdf>
Utolsó letöltés: 2012-11-09
35. WELLMAN–QUAN–HAASE–C. WITTE–HAMPTON (2002): How does the Internet Affect Social Capital. URL:
http://homes.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/internetsocialcapital/Net_SC-09.PDF
Utolsó letöltés: 2012-11-09

VI. Mellékletek

1. melléklet

Átlagos ismerősszám Facebook-on és Facebookon eltöltött idő (percben)

Statistics

		Hány órát Facebookozik?	Hány ismerőse van?
N	Valid	223	232
	Missing	13	4
Mean		158,1121	405,5819

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	970143,531	1	970143,531	38,634	,000 ^a
	Residual	5,499E6	219	25110,851		
	Total	6,469E6	220			

a. Predictors: (Constant), Hány ismerőse van?

b. Dependent Variable: Hány órát Facebookozik?

2. melléklet

Ismerősszám és introvertáltság-extrovertáltság mértéke közötti kapcsolat

Report

Hány ismerőse van?

3kategóriás extrovertáltságot mérő változó	Mean	N	Std. Deviation
1.00 inkább introvertált	336,2083	72	232,54271
2.00	403,2857	63	218,43877
3.00 inkább extrovertált	508,2838	74	296,10709
Total	417,3541	209	262,17261

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Hány ismerőse van? * 3kategóriás extrovertáltságot mérő változó	Between (Combined) Groups	1,098E6	2	549205,013	8,572	,000
	Within Groups	1,320E7	206	64069,717		
	Total	1,430E7	208			

Measures of Association

	Eta	Eta Squared
Hány ismerőse van? * 3kategóriás extrovertáltságot mérő változó	,277	,077

3. melléklet

Facebookon eltöltött idő és ismerősök száma

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
dimension0 1	,387^a	,150	,146	158,46404

a. Predictors: (Constant), Hány ismerőse van?

4. melléklet

Megosztási szokás és introvertáltság-extrovertáltság

Report

Megosztási szokás

4kategóriás extrovertáltságot mérő változó	Mean	N	Std. Deviation
1.00 Introvertált	6,3148	54	2,62660
2.00 Inkább introvertált	7,1000	60	2,58876
3.00 Inkább extrovertált	5,4884	43	2,80622
4.00 Extrovertált	6,1400	50	2,95552
Total	6,3285	207	2,77617

5. melléklet

Facebookon eltöltött idő és Facebook-attitűd összefüggése

Report

Hány órát Facebookozik?

attitűd 3 kategória	Mean	N	Std. Deviation
2,00 se nem negatív, se nem pozitív	78,7458	59	85,17540
3,00 pozitív	88,3784	37	76,63780
Total	82,4583	96	81,71400

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Hány órát Facebookozik? *	Between Groups (Combined)	2109,944	1	2109,944	,314	,577
attitűd 3 kategória	Within Groups	632221,889	94	6725,765		
	Total	634331,833	95			

6. melléklet

Osztályklíma értékelése az egyes osztályokban (alacsonyabb érték, jobb osztályklíma)

Report

Osztályklíma

osztály	Mean	N	Std. Deviation
81,00 8. a	1,3485	33	,23335
101,00 10. b	1,6544	34	,31391
111,00 11. b	1,6094	32	,38593
112,00 11. c	1,4242	33	,41214
121,00 12. b	1,7685	27	,31718
Total	1,5535	159	,36713

ANOVA Table

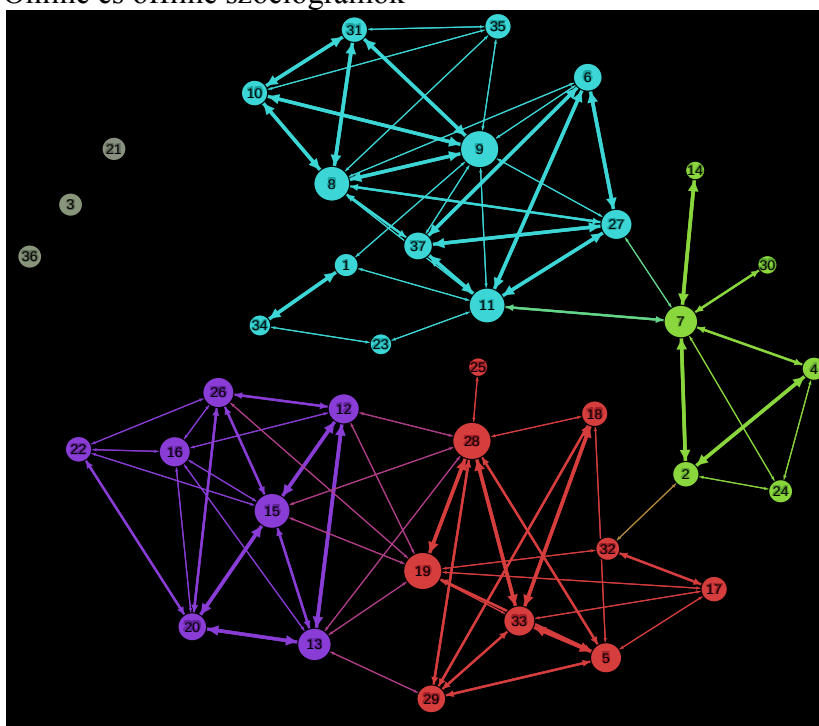
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Osztályklíma * osztály	3,633	4	,908	7,918	,000
Between Groups					
Within Groups	17,663	154	,115		
Total	21,296	158			

Measures of Association

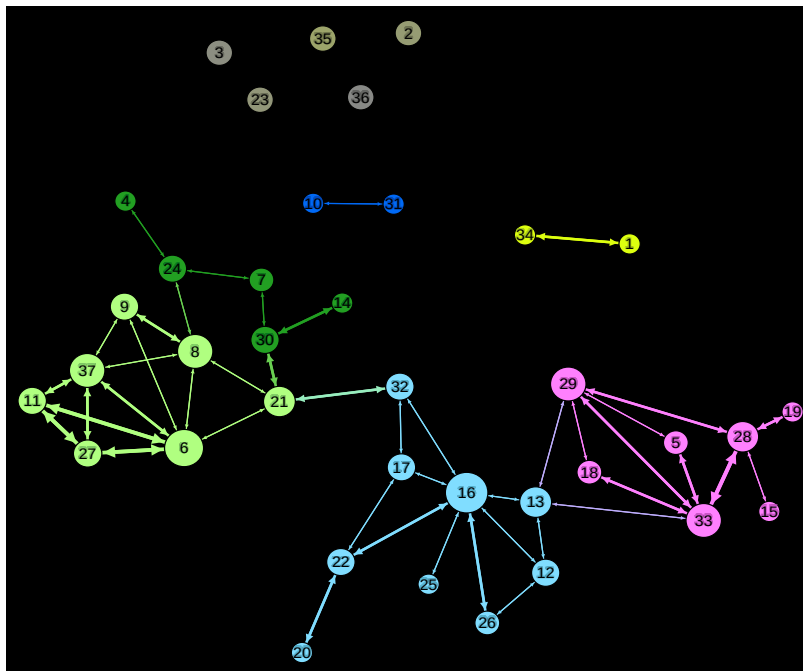
	Eta	Eta Squared
Osztályklíma * osztály	,413	,171

7. melléklet

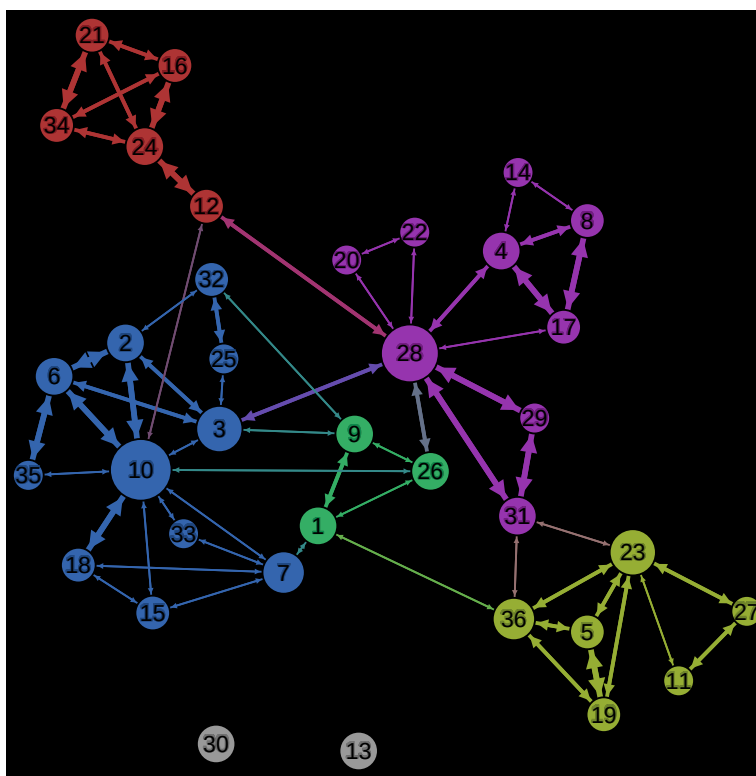
Online és offline szociogramok

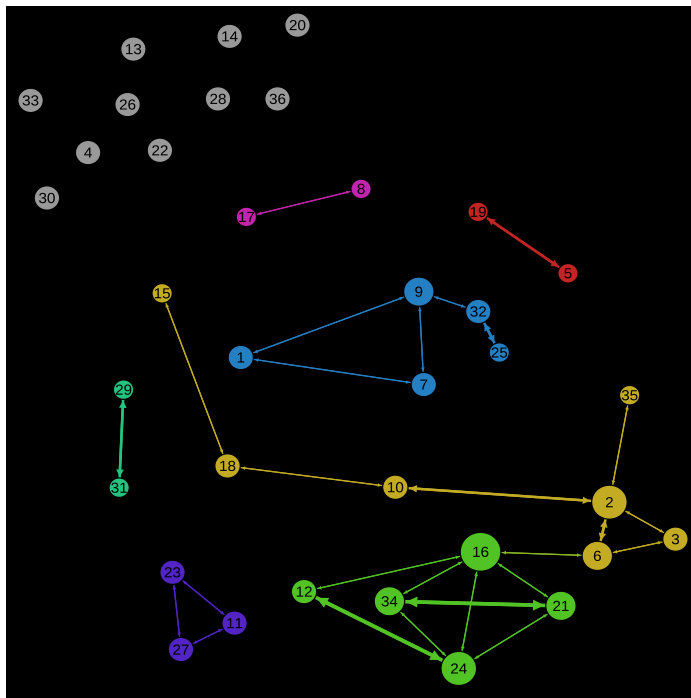
8. a offline szociogram 1

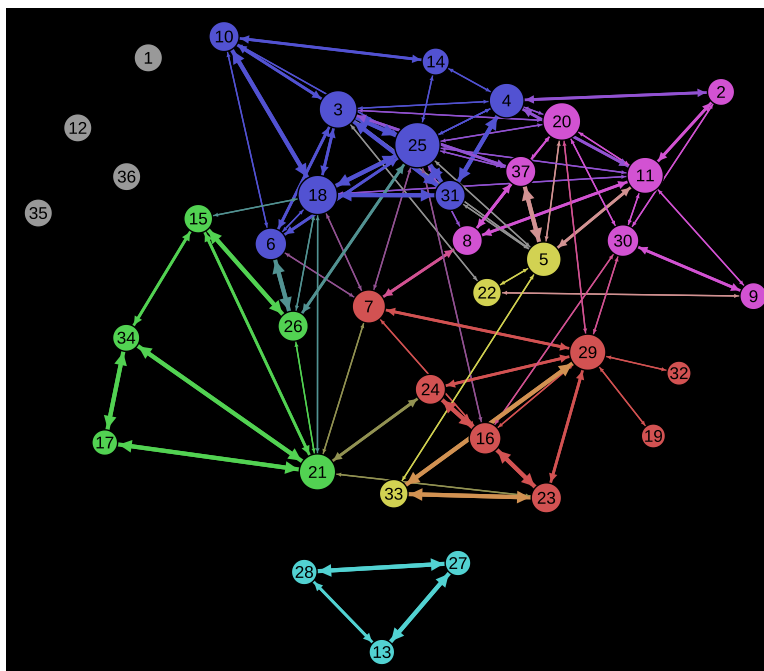
8. a online szociogram 1

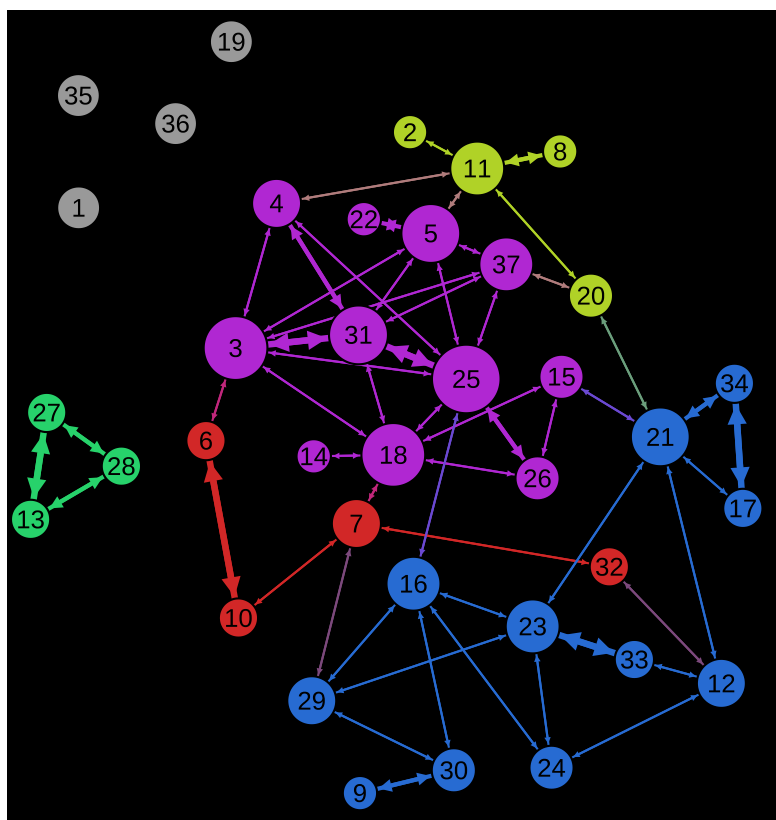
10. b offline szociogram 1

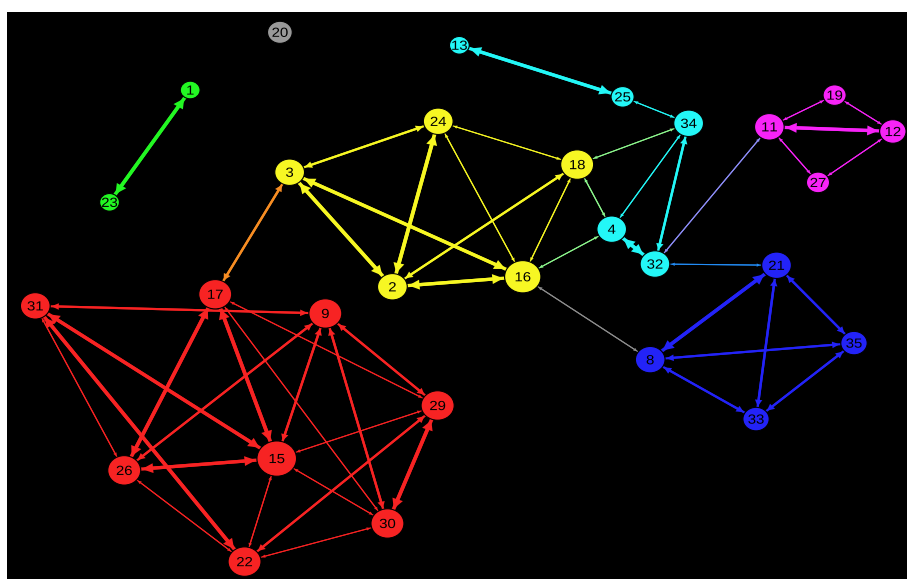
10. b online szociogram 1

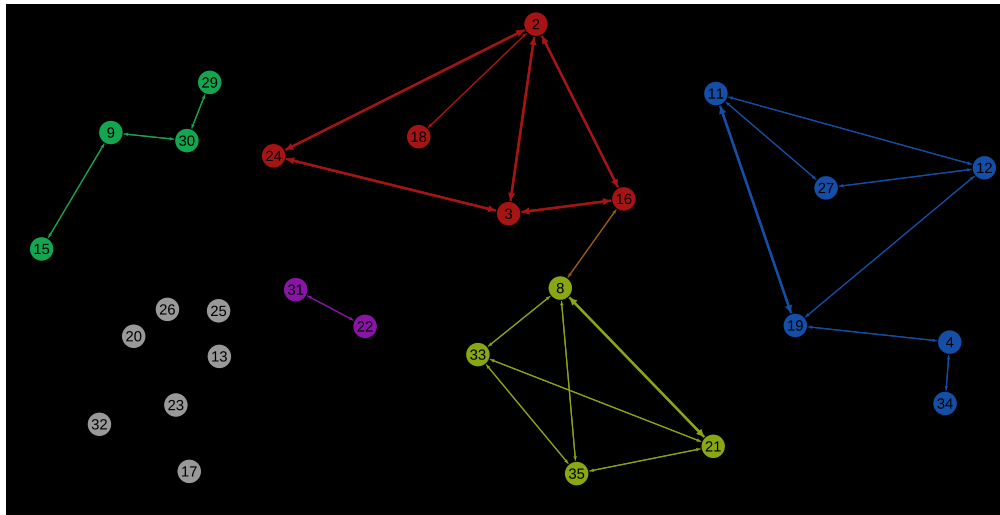
11. c offline szociogram 1

11. c online szociogram 1

12. b offline szociogram 1

8. melléklet

1. táblázat

Osztály	Összes lehetséges kölcsönös kapcs. száma	Kölcsönös offline kapcsolat	Kölcsönös online kapcsolat	Kölcsönös offline kapcs. az összes lehetséges kölcsönös kapcsolatok számán belül (%)	Kölcsönös online kapcs. az összes lehetséges kölcsönös kapcsolatok számán belül (%)	Kölcsönös kapcsolatok arányai közötti különbség
8. a	595	85	45	14,29%	7,56%	6,72%
11. b	561	49	49	8,73%	8,73%	0,00%
11. c	496	93	57	18,75%	11,49%	7,26%
10. b	630	62	27	9,84%	4,29%	5,56%
12. b	406	53	26	13,05%	6,40%	6,65%

2. táblázat

Osztály	Online és offline kölcsönös kapcsolatok arányának súlyozott átlaga	Osztályklíma szerinti sorrend	Offline kölcsönös kapcsolatok aránya/online kölcsönös kapcsolatok aránya az összes lehetséges kölcsönös kapcsolaton belül
8. a	10,08%	2.	1,89
11. b	6,99%	4.	1,00
11. c	13,55%	1.	1,63
10. b	6,76%	5.	2,30
12. b	9,11%	3.	2,04

9. melléklet

Tanulmányi átlag osztályonként

Report

Tantárgyak alapján számolt átlagos érdemjegy

osztály	Mean	N	Std. Deviation
81,00 8. a	4,7083	33	,25706
101,00 10. b	3,6914	32	,43299
111,00 11. b	4,2813	32	,50402
112,00 11. c	4,5521	36	,35403
121,00 12. b	3,2545	28	,77838
Total	4,1335	161	,71741

A háttérváltozók kapcsán csak a szignifikáns eredményt mutató táblázatokat mutatjuk be.

10. melléklet

Osztályklíma és kapcsolatok száma közötti összefüggés.

Report

Osztályklíma

csoportok_osszevont	Mean	N	Std. Deviation
1,00	1,6029	70	,34472
2,00	1,5333	30	,37631
dimension1 3,00	1,6444	27	,36091
4,00	1,3677	31	,35439
Total	1,5506	158	,36516

11. melléklet

Osztálytársakkal való kapcsolat fontossága és a kapcsolatok száma közötti összefüggés

Report

osztkapcs

csoportok_osszevont	Mean	N	Std. Deviation
1,00	3,2420	73	,73757
2,00	3,6111	30	,53307
dimension1 3,00	3,3571	28	,78004
4,00	3,8529	34	,63134
Total	3,4545	165	,72703

12. melléklet

Facebook-on eltöltött idő osztálytársakkal való kapcsolattartásra fordított hányada és a kapcsolatok közötti összefüggés.

Report

Eltöltött idő hány %-a történik az osztálytársakkal

csoport_4	Mean	N	Std. Deviation
1,00 kevés kapcsolat	49,4545	88	27,01167
2,00 kevés on, sok off	62,1622	37	19,02267
3,00 kevés off, sok on	62,8571	28	26,92337
4,00 sok on és off	69,1176	34	17,47165
Total	57,5508	187	25,19198

13. melléklet

Offline kapcsolatok száma és Facebook-ismerősök száma közötti kapcsolat.

Report

Hány ismerőse van?

4kategóriás offline kapcsolatokat mérő változó	Mean	N	Std. Deviation
1,00 0-2	326,1316	38	239,26285
2,00 3-5	397,5263	76	240,64449
3,00 6-8	477,3793	29	263,75630
4,00 9-	477,0000	14	291,36918
Total	402,0828	157	252,88938

14. melléklet

Syntax-parancsok

USE ALL.

COMPUTE filter_\$(osztaly=81 or osztaly=101 or osztaly=111 or osztaly=112 or osztaly=121).

VARIABLE LABEL filter_\$(osztaly=81 or osztaly=101 or osztaly=111 or osztaly=112 or osztaly=121) '+'
'(FILTER)'.

VALUE LABELS filter_\$(0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMAT filter_\$(f1.0).

FILTER BY filter_\$(.

EXECUTE.

val lab osztaly 81'8. a' 101'10. b' 111'11. b' 112'11. c' 121'12. b'.

RECODE oszt6a (1=1) (4=3) (2 thru 3=2) INTO oszt6a_2.

VARIABLE LABELS oszt6a_2 'Jól érzed magad az osztályban?'.

EXECUTE.

RECODE oszt5b_2 (4=1) (1=3) (2 thru 3=2) INTO oszt5b_2_2.

VARIABLE LABELS oszt5b_2_2 'Mennyire szívesen jársz be az osztályodba?'.

EXECUTE.

COMPUTE osztklima=(oszt6b + oszt6c + oszt6d + oszt6a_2+oszt5b_2_2)/5.

VARIABLE LABELS osztklima 'Osztályklíma'.

```
EXECUTE.  
MEANS TABLES=osztklima BY osztaly  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.  
MEANS TABLES=fb14 BY osztaly  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.
```

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT fb16  
/METHOD=ENTER fb14.
```

```
DESCRIPTIVES VARIABLES=portal12a portal12b portal12c portal12d portal12e  
portal12f portal12g  
portal12h portal12i portal12j  
/SAVE  
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
```

```
COMPUTE portalhaszn=Zportal12a + Zportal12b + Zportal12c + Zportal12d +  
Zportal12e + Zportal12f + Zportal12g + Zportal12h + Zportal12i + Zportal12j.  
VARIABLE LABELS portalhaszn  
EXECUTE.
```

```
RECODE fb16 (Lowest thru 219=1) (220 thru 350=2) (360 thru 600=3) (620 thru  
Highest=4) INTO  
fb16_4kat.  
VARIABLE LABELS fb16_4kat  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE hum_real=tan26a - tan26b.  
VARIABLE LABELS hum_real.  
EXECUTE.  
fre hum_real.
```

```
RECODE hum_real (Lowest thru 0.5=1) (0.51 thru Highest=2) INTO hum_real_2.  
VARIABLE LABELS hum_real_2 'Humán vagy réal beállítottságú?'.  
EXECUTE.
```

```
CORRELATIONS  
/VARIABLES=tan26a tan26c  
/PRINT=TWOTAIL NOSIG  
/MISSING=PAIRWISE.
```

```
CROSSTABS  
/TABLES=hum_real_2 BY fb16_4kat  
/FORMAT=AVALUE TABLES
```

```
/STATISTICS=CHISQ PHI GAMMA  
/CELLS=COUNT ROW  
/COUNT ROUND CELL.
```

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT fb16  
/METHOD=ENTER oszt4.
```

```
COMPUTE oszt5d_2b=11-oszt5d_2.  
VARIABLE LABELS oszt5d_2b.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE oszt5d_4b=11-oszt5d_4.  
VARIABLE LABELS oszt5d_4b  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE extro=(oszt5d_1 + oszt5d_3 + oszt5d_2b + oszt5d_4b)/4.  
VARIABLE LABELS extro.  
EXECUTE.  
fre extro.
```

```
RECODE extro (Lowest thru 5.5=1) (5.75 thru 7,25=2) (7,5 thru Highest=3) INTO  
extro3.  
VARIABLE LABELS extro3.  
EXECUTE.  
val lab extro3 1'Introvertált' 2'Se nem introvertált, se nem extrovertált ' 3'Extrovertált'.  
fre extro3.
```

```
MEANS TABLES=fb16 BY extro3  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.
```

```
MEANS TABLES=kolcsonos BY oszt2a  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.
```

```
CORRELATIONS  
/VARIABLES=kolcsonos_on kolcsonos_off  
/PRINT=TWOTAIL NOSIG  
/MISSING=PAIRWISE.
```

```
SORT CASES BY osztaly.  
SPLIT FILE SEPARATE BY osztaly.
```

```
CORRELATIONS  
/VARIABLES=kolcsonos_on kolcsonos_off
```

```
/PRINT=TWOTAIL NOSIG  
/MISSING=PAIRWISE.
```

```
MEANS TABLES=kolcsonos_off BY oszt2a  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.
```

```
RECODE kolcsonos_off (0 thru 2=1) (3 thru 5=2) (6 thru 8=3) (9 thru Highest=4)  
INTO off.  
VARIABLE LABELS off '4kategóriás offline kapcsolatok változó'.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=fb14 fb16 net7a  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN  
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT fb14  
/METHOD=ENTER fb16.
```

```
CROSSTABS  
/TABLES=vagyi28h BY net8  
/FORMAT=AVALUE TABLES  
/STATISTICS=CHISQ PHI  
/CELLS=COUNT ROW COLUMN  
/COUNT ROUND CELL.
```

```
if (apa32 gt anya32) osszevont = apa32.  
if (apa32 lt anya32) osszevont = anya32.  
if (apa32 eq anya32) osszevont = anya32.  
if (not mis (apa32) and mis (anya32)) osszevont = apa32.  
if (not mis (anya32) and mis (apa32)) osszevont= anya32.  
fre osszevont.  
RECODE kolcsonos_off (4=2) (7 thru 15=4) (0 thru 3=1) (5 thru 6=3) INTO off_4.  
EXECUTE.
```

```
RECODE kolcsonos_on (2=2) (3=3) (0 thru 1=1) (4 thru Highest=4) INTO on_4.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE csoport=10*off_4+on_4.  
EXECUTE.  
fre csoport.  
RECODE csoport (13 thru 14=3) (23 thru 24=3) (11 thru 12=1) (21 thru 22=1) (41 thru  
42=2) (31 thru  
32=2) (43 thru 44=4) (33 thru 34=4) INTO csoport_4.  
EXECUTE.
```

```
MEANS TABLES=fb19 BY csoport_4  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.  
val lab csoport_4.  
COMPUTE bef_c=7-fb23c.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE bef_d=7-fb23d.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE bef_e=7-fb23e.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE fb_atti=(fb23a + fb23b + fb23f + bef_c + bef_d + bef_e)/6.  
EXECUTE.
```

```
MEANS TABLES=fb17 BY csoport_4  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.
```

```
MEANS TABLES=fb16 BY off  
/CELLS MEAN COUNT STDDEV  
/STATISTICS ANOVA.
```

15. melléklet

Kérdőív

--	--

azonosító

ONLINE-, OFFLINE KAPCSOLATHÁLÓ

2012.

Osztály: _____

Dátum: 2012. _____

A kitöltés önkéntes!

1. Az alábbi kérdések segítségével azt szeretnénk megtudni, hogyan alakulnak a baráti kapcsolatok a Facebook-on. Osztálytársaid nevével vagy sorszámaival válaszolj (minden kérdéshez bármennyi személyt írhatsz). {Amennyiben nem rendelkezel Facebook-profillal, ugorj a 2. kérdésre!}

a. Kivel szoktál Facebook-on a legtöbbet chatelni az osztályból?

b. Ha egy Facebook-korlátozás miatt csak néhány ember bejegyzéseit olvashatnád, akit szabadon megválaszthatsz, kik lennének azok az osztálytársaid közül?

c. Ki az az osztálytársaid közül, aki állandóan a Facebook-on lóg?

d. Ki szokta általában az osztályszintű eseményeket, osztály-programokat megszervezni a Facebook-on?

e. Szerinted ki szokta a legtöbb lájkot kapni osztálytársaid közül?

f. Kitől szoktad a legtöbb lájkot kapni az osztálytársaid közül?

g. Ha egy rendszerhiba miatt nem tudnál belépni a profilodba, kit kérnél meg osztálytársaid közül, hogy lépjen be helyetted a jelszavaddal?

- 2. Osztályozd az alábbi tényezőket aszerint, hogy mennyire tartod fontosnak azokat. Osztályozz úgy, hogy 5-öst adsz, ha nagyon fontosnak tartod, és 1-est, ha egyáltalán nem tartod fontosnak! Természetesen a köztes kategóriákat is használhatod! Karikázd be a megfelelő számot a táblázatban!**

Fontos számomra, hogy...

	Egyáltalán nem fontos				Nagyon fontos
...osztálytársaimmal az iskolában jó viszonyt alakíts ki.	1	2	3	4	5
...osztálytársaimmal iskolán kívül is tartsam a kapcsolatot.	1	2	3	4	5
...az iskolán kívüli barátaimmal találkozzam többet szabadidőmben, mint az osztálytársaimmal.	1	2	3	4	5

- 3. Milyen a kapcsolatod az osztálytársaidal általánosságban?**

1. Nagyon jó
2. Többnyire jó
3. Átlagos
4. Többnyire rossz
5. Nagyon rossz

4. Hány barátod van? (Barát fogalma alatt értendő minden olyan személy, akire számíthatsz a bajban.)

Hány olyan barátod van, akivel jelenleg egy osztályba jársz? _____ fő	Hány olyan barátod van, akivel jelenleg nem egy osztályba jársz? _____ fő
--	--

5. Válaszolj az alábbi kérdésre a megfelelő szám bekarikázásával!

- a. Általában mennyire fogadod el a...

	Egyáltalán nem fogadom el			Teljes mértékben elfogadom
... a szüleid tanácsait	1	2	3	4
... a tanáraid tanácsait?	1	2	3	4
... a legjobb barátod tanácsait	1	2	3	4
... az osztálytársaid tanácsait?	1	2	3	4

- b. Mennyire szívesen jársz be...

	Egyáltalán nem szívesen			Nagyon szívesen
... az iskolába?	1	2	3	4
... az osztályodba?	1	2	3	4

c. Mennyire fontos számodra, hogy...

	Egyáltalán nem fontos			Nagyon fontos
...az év végi bizonyítványodban jó jegyek szerepeljenek?	1	2	3	4
... megfelelően felkészülj egy tanítási napra?	1	2	3	4
... az osztályfőnököddel jó viszonyt alakíts ki?	1	2	3	4
...hogyan az előírt szabályokat minden esetben betartsd	1	2	3	4
...minden órára pontosan érkezz?	1	2	3	4

d. Mennyire jellemző Rád, hogy...

	Egyáltalán nem jellemző										Teljes mértékben jellemző
... szereted, ha barátaid körében a központban vagy?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
... szívesebben húzódsz meg a háttérben	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
... új társaságban Te kezdeményezel beszélgetést?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
... kellemetlenül érzed magad, ha mások előtt kell beszélned?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

6. Válaszolj az alábbi kérdésekre! Húzd alá a megfelelő választ!

a. Jól érzed magad az osztályban?

Jól	Inkább jól	Inkább rosszul	Rosszul
-----	------------	----------------	---------

b. Hogyan ítéled meg a tekintélyedet az osztályban?

A legtöbben felnéznek rám	Általában közömbösek velem	A legtöbben semmibe vesznek
---------------------------	----------------------------	--------------------------------

c. Melyik állítás igaz? Az osztályban a légkör...

Jó	Megfelelő	Rossz
----	-----------	-------

d. Melyik állítás igaz? Az osztályban az összetartás...

Erős	Gyenge	Nincs
------	--------	-------

7. Milyen gyakran szoktál internetezni?

1. Ritkábban, mint hetente
2. Hetente maximum egyszer
3. Hetente többször, de nem mindennap
4. Naponta maximum egyszer
5. Naponta többször → **Összesen körülbelül _____ órát egy nap.**
6. Soha nem internetezek [**Amennyiben soha nem internetezel, ugorj a 10. kérdéshez!**]

8. Hol szoktál a leggyakrabban internetezni? Csak egy választ jelölj meg!

1. Otthon/kollégiumban
2. Iskolában
3. Internetkávézóban
4. Könyvtárban
5. Egyéb helyen: _____

9. Ha kapnál 10 zsetont, amit arra fordíthatnál, hogy az alábbi funkciókat használd az interneten, hogyan osztanád el a zsetonokat? Írd be a négyzetekbe, hány zsetont szánnál az egyes funkciókra. Használd fel az összes zsetont, de ügyelj arra, hogy ne lépd túl a kiszabott keretet!

Kapcsolattartás	
Tájékozódás (nem tanulmányi célból)	
Szórakozás (filmek, zene, játék, stb.)	
Vásárlás (pl. webshop)	
Tanulmányok	

10. Válaszolj az alábbi kérdésekre (egy körülbelüli számot írd)!³⁷

	Összesen:	Ennyi különböző embertől:
Hány telefonhívást indítasz egy átlagos napon?		
Hány telefonhívást fogadsz egy átlagos napon?		
Hány SMS-t küldesz egy átlagos napon?		
Hány SMS-t kapsz egy átlagos napon?		
Hány e-mail-t küldesz egy átlagos napon?		
Hány e-mail-t kapsz egy átlagos napon?		

³⁷ A kérdésblokkhoz az ötletet Csepeli György és Prazsák Gergő (2010): „Örök visszatérés? Társadalom az információs korban” című könyvében bemutatott kutatásból, (a könyv 48-52. oldalán található leírásából) merítettük.

11. Most különböző állításokat fogsz olvasni. Kérlek, jelöld be, hogy 1-5-ig terjedő skálán mennyire értesz egyet az adott állítással! Oszályozz úgy, hogy 5-öst adsz, ha teljes mértékben egyetértesz, és 1-est, ha egyáltalán nem értesz egyet. Természetesen a köztes kategóriákat is használhatod!

	Egyáltalán nem értek egyet				Teljes mértékben egyet értek
a. Internet nélkül is könnyen lehet érvényesülni a mindennapokban.	1	2	3	4	5
b. Sokkal nehezebben létesít kapcsolatot a külvilággal az a személy, akinek nincsen otthon internete.	1	2	3	4	5
c. Az internet miatt sokan elhanyagolják a valódi, személyes kapcsolataikat.	1	2	3	4	5
d. Az internet már olyan fontos szerepet tölt be a mindennapokban, hogy nélküle képtelenség élni.	1	2	3	4	5
e. Az internet napjaink leghasznosabb technológiája.	1	2	3	4	5

12. a. Melyik közösségi oldalakat, illetve programokat (szoftvereket) használod az alábbiak közül osztálytársaiddal való kapcsolattartás céljából? Több válasz is lehetséges! Tegyé X-et abba a panelba, amelyiket használod!

☐ MyVip
☐ Iwiw
☐ MySpace
☐ Twitter
☐ HotDog
☐ Facebook
☐ Google+

☐ Hi5
☐ Egyéb közösségi honlap: _____
☐ Egyéb szoftver, program (pl.: MSN, Skype)
☐ Nem tartom velük a kapcsolatot interneten keresztül

- b. A fent felsoroltak közül húzd alá azt az egyet, amelyiket a leggyakrabban használod az osztálytársaiddal való kapcsolattartásra!

13. Rendelkezel Facebook profillal?

1. Igen
2. Nem [Ugorj a 23. kérdéshez!]

14. Mennyi időt töltesz el aktívan a Facebook-on egy átlagos napon? (Amikor be vagy jelentkezve.)

____ óra _____ perc

15. Kérlek, írd le, hogy mi az a három legfőbb dolog, amire használod a Facebook-ot!

16. Mennyi ismerősöd van körülbelül a Facebook-on?

_____ fő

17. Hogyan jellemeznéd a Facebook-megosztási szokásaidat? Jelöld be a számot a skálán!

Inkább aktív (Sokszor osztok meg különböző tartalmakat)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Inkább passzív (Nagyon ritkán osztok meg tartalmakat)
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	---

18. Milyen gyakran végzed az alábbi tevékenységeket Facebookon? Karikázd be a megfelelő számot!

	Soha	Ritkábban, mint havonta	Havonta	Hetente	Naponta	Naponta többször
Kommentelek	1	2	3	4	5	6
Megosztok (pl. videót, cikket)	1	2	3	4	5	6
Új képet töltök fel	1	2	3	4	5	6
Frissítem az állapotomat	1	2	3	4	5	6
Chatelek vagy üzenetet írok/olvasok	1	2	3	4	5	6
Eseményeket hozok létre	1	2	3	4	5	6
Lájkolok	1	2	3	4	5	6
Alkalmazást használok	1	2	3	4	5	6
Ismerősök profilját olvasom/nézem	1	2	3	4	5	6
Ismerősöket keresek	1	2	3	4	5	6
Ismeretlenek profilját olvasom/nézem	1	2	3	4	5	6

19. A Facebook-on eltöltött idő körülbelül mekkora részét használod az osztálytársaiddal való kapcsolattartásra (chatelés, kommentelés, üzenetek)?
Karikázd be a hozzá legközelebb álló százalékszámot!

0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

20. Körülbelül mennyi ideje vagy regisztrált tagja a Facebook-nak?

1. 4-5 éve	3. Nagyjából 1 éve
2. 2-3 éve	4. 4-10 hónapja
3. Kevesebb, mint két éve, de több mint egy éve	5. 0-3 hónapja

21. Kérlek, válaszolj az alábbi kérdésekre, húzd alá az Igen vagy a Nem szót!

Van olyan osztálytársad, akiről tudod, hogy van Facebook-profilja, mégsem ismerősöd?	Igen	Nem
Van olyan személy az ismerőseid között, akivel nem osztasz meg bizonyos tartalmakat?	Igen	Nem
Van olyan osztálytársad, aki ismerősöd, de le van tiltva?	Igen	Nem
Van olyan Facebook-csoportja az osztályotoknak, amit aktívan használtok (legalább hetente egyszer)?	Igen	Nem
Volt rá már példa, hogy (bizonyos) ismerőseidet listák szerint rendezd?	Igen	Nem

22. Húzd alá a megfelelő választ!

	Van Facebook-profilja	Ismerősök vagyunk	Le van tiltva
Édesanya / Nevelőanya	Igen / Nem	Igen / Nem	Igen / Nem
Édesapa / Nevelőapa	Igen / Nem	Igen / Nem	Igen / Nem
Osztályfőnököd	Igen / Nem	Igen / Nem	Igen / Nem

23. Mennyire jellemzőek szerinted az alábbi tulajdonságok a Facebook-használatra? Értékelj 1-től 6-ig terjedő skálán, ahol az egyes érték azt jelenti, hogy egyáltalán nem jellemző, a hatos pedig azt, hogy teljes mértékben jellemző. A köztes kategóriákat is használhatod!

A Facebook használata...

	Egyáltalán nem jellemző					Teljes mértékben jellemző
Elengedhetetlen	1	2	3	4	5	6
Menő	1	2	3	4	5	6
Felesleges	1	2	3	4	5	6
Veszélyes	1	2	3	4	5	6
Gáz	1	2	3	4	5	6
Hasznos	1	2	3	4	5	6

24. Az alábbi kérdések segítségével azt szeretnénk megtudni, hogyan alakulnak a baráti kapcsolatok az osztályban. Osztálytársaid nevével vagy sorszámával válaszolj (bármennyi személyt írhatsz).

- a. Ha akadályozva lennél egy fontos ügyed elintézésében, kire bíznád, hogy lebonyolítsa helyetted?

- b. Kivel fogsz érettségi után is kapcsolatot tartani?

c. Ki lenne az az osztálytársaid közül, aki a legjobban tudná az osztály érdekeit képviselni egy diákönkormányzatban?

d. Ki az az osztálytársaid közül, akinek a viselkedése sokaknak tetszik, akinek a viselkedését sokan követik?

e. Ki az az osztálytársaid közül, aki egy tehetségkutató versenyen jó eséllyel indulna?

f. Kivel töltenél el szívesen egy vasárnapot osztálytársaid közül?

g. Osztálykiránduláson kivel lennél szívesen egy szobában?

25. Jelen helyzetben mit gondolsz, meddig jutsz a tanulmányaidban?

1. Nem fejezem be a középiskolát
2. A középiskolát befejezem, utána nem tanulok tovább
3. Felsőfokú szakképesítést szerzek (pl. OKJ)
4. Egyetemi vagy főiskolai végzettséget szerzek
5. Magasabb tudományos fokozatot szerzek (pl. PhD, Dr)

26. Melyik osztályzat jellemzi leginkább a tanulmányi teljesítményed a tavaly év végi és a most félévi bizonyítványod alapján az érettségi tárgyakból? Karikázd be a Rád leginkább jellemző átlagot a skálán!

Magyar nyelv és irodalom	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5
Matematika	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5
Történelem	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5
Választott idegen nyelv	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5

27. Te hogyan értékelnéd saját tanulmányi teljesítményed a tavaly év végi és a most félévi bizonyítványod alapján az érettségi tárgyakból? Karikázd be a Rád leginkább jellemző átlagot a skálán!

Magyar nyelv és irodalom	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5
Matematika	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5
Történelem	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5
Választott idegen nyelv	1	1/2	2	2/3	3	3/4	4	4/5	5

28. Az alábbi tartós fogyasztási cikkek közül melyekkel rendelkezik családod? Tegyé! X-et abba a négyzetbe, amely fogyasztási cikkel rendelkeztek!

- ☐ Mobiltelefon / okostelefon
- ☐ Digitális fényképezőgép
- ☐ Plazma- / LCD TV
- ☐ DVD lejátszó
- ☐ Asztali számítógép
- ☐ Laptop
- ☐ Mosogatógép
- ☐ Otthoni internet / mobilinternet hozzáférés
- ☐ 5 évnél fiatalabb személygépkocsi
- ☐ Tablet (táblagép)

29. Melyik évben született?

30. Nemed:

1. Férfi
2. Nő

31. Hol van az állandó, bejelentett lakcímed?

1. Budapest _____ kerület
2. Egyéb város
3. Község

Köszönjük a kitöltést!

Az adatokat kódokkal ellátva, név nélkül kezeljük. A kitöltött kérdőíveket a törvényi előírásoknak megfelelően tároljuk. Az eredmények csak összesített formában jelennek meg az elemzésben, és kizárólag a jelen kutatáshoz használjuk fel.